

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
TOPLUM ÖRGÜTÇÜLÜĞÜ
ÇOCUK EMERİ
KADIN
SOSYAL POLİTİKA
NÜFUS
SOSYAL HEKİMLİK

Temmuz - Ağustos 2006 Sayı: 87

İki Ayda Bir Çıkar

- Karanlıktaki Çocuklar
- Taşımacılık Acildurum Kartları ya da Kaza Talimatları
 - Cinsiyet Açısından İş Sağlığı ve Güvenliği
- Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar - Türk Mühendislerinin "Beyin Göçü" Üzerine Bir İnceleme
- Kastamonu Yazıları: "Kambur Köprü"nün insanları
 - Kişilik ve Çalışma Davranışı
 - Hıfzıssıhha Okulu ve Nusret H. Fişek
 - Toplantılar... Toplantılar
 - Zorlu kış... Ardından bahar
 - Çocuk Emeginin Coğrafya Atlası
 - Güvenlik Kültürü: "Sonra Ne Derler?!.."
 - İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
- Bir Makinenin Taşınmak Üzere Vinç İle Kaldırılması

İÇİNDEKİLER

- **ÇOCUK HABER**
Karanlıktaki ÇocuklarDer.: Yasemin ALPAN
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Taşımacılık Açıldurum Kartları ya da Kaza Talimatları.....Mustafa TAŞYÜREK
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Cinsiyet Açısından İş Sağlığı ve Güvenliği.....I.N. MELEKH
- **BEYİN GÖÇÜ**
Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere
Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar - Türk Mühendislerinin "Beyin Göçü" Üzerine Bir İnceleme
.....Şenay GÖKBAYRAK
- **TOPLUM**
Kastamonu Yazıları: "Kambur Köprü"nün İnsanlarıErdoğan BOZBAY
- **SOSYAL POLİTİKA**
Kişilik ve Çalışma Davranışı.....Çev.: Müge ERSOY- KART
- **KİTAP ELEŞTİRİSİ**
Hıfzıssıhha Okulu ve Nusret H. Fişek.....Mümtaz PEKER
- **VAKIF HABERLERİ**
Toplantılar... Toplantılar
- **VAKIF HABERLERİ**
Zorlu kış... Ardından bahar.....Oya FİŞEK
- **VAKIF HABERLERİ**
Çocuk Emeğinin Coğrafya AtlasıOnur SUNAL
- **İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ**
Güvenlik Kültürü: "Sonra Ne Derler?!.."A. Gürhan FİŞEK
- **BULMACA**
İki Dakika Düşün: Tehlikeyi Tanıyalım
Bir Makinanın Taşınmak Üzere Vinç ile KaldırılmasıMustafa TAŞYÜREK

ÇOCUK HABER

KARANLIKTAKİ ÇOCUKLAR

Derleyen : Yasemin ALPAN*

Bir çocuğun okula gideceği, oyun oynayacağı, resim yapıp şarkı söyleyeceği, çevresine neşe saçacağı, kişilik ve ruhsal gelişiminin temellerinin atıldığı bir çağda, savaşın geride bıraktığı patlayıcı maddelerden sakatlanması ya da ölmesi, cehaletten ya da fakirlikten kaçmak için gittiği okulda fiziksel ya da cinsel istismara uğraması, aile içinde ve dışında şiddet görmesi, küçük omuzlarında büyük sorumluluklar taşıyarak para kazanmak için çalışması, hem de en kötü koşullarda çalışarak para kazanmak zorunda kalması, oldukça karanlık bir tablo oluşturmaktadır. Ne yazık ki, bu karanlık tablo, dünyanın pek çok yerinde çoğu çocuk için somut bir gerçek olarak kalmaya devam ediyor.

Kongo'da başkanlık seçimleri yaklaştıkça, sokak çocukları politik yönlendirme ve fiziksel zarara uğrama riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar, insan hakları gözlemcisinin yayınladığı raporda, politik parti liderlerinin, gösterilerde karışıklık yaratmaları için sokak çocuklarını tuttuklarını belirtmiştir. Güvenlik güçleri ise, bu protestolara aşırı güç kullanımıyla tepki vermişlerdir. Son yıllarda Kongo'da silahlı çatışma, HIV/AIDS ve sokak çocuklarının sayısı ikiye katlanmıştır. Bu çocuklara güvenli yaşam koşulları sağlanmadığı gibi, asker ve polisler tarafından fiziksel şiddet görmekte, yetişkinler ve kendilerinden büyük çocuklar tarafından fiziksel ve cinsel tacize uğramaktadırlar.(1)

Savaşın geride bıraktığı mayın ve benzeri patlayıcı maddeler, çoğu artık çatışma içinde olmayan 50'den fazla ülkede insanların, özellikle de çocukların yaşamını tehdit etmektedir. Bu nedenle ölen ya da sakatlanan 15-20 bin kişinin en azından % 20'si çocuktur. Irak, Nepal, Sri Lanka, Rusya Federasyonu, Afganistan, Kolombiya, Bosna-Hersek, Kolombiya gibi ülkelerde patlayıcı madde kalıntıları mevcuttur. Çocuklar, her gün patlama tehdidiyle karşı karşıyadır; patlayıcı maddeler sebebiyle kör ya da sağır kalmakta, parmak, dil ve dudak gibi pek çok organlarını kaybetmektedirler. Çocuk kurbanların % 85'i tıbbi yardım aldıktan sonra ölmüştür. Sakatlanan pek çok çocuk, okula gitme şanslarını yitirmişlerdir.(2)

Afrika'da pek çok çocuk için eğitim, yoksulluk içinde geçen zamandan kaçmak için tek seçenektir. Ancak çoğu zaman bu düş bir karabasana dönüşmektedir. Ne yazık ki, Togo'da okul, çocukların şiddeti, cinselliği, küçük düşürülmeyi ve çocuk işçiliğini yaşayarak öğrendikleri bir yerdir. Yayımlanan son rapora göre, Togo'da her 10 çocuktan 8'i öğretmenleri tarafından sürekli fiziksel şiddet görmektedirler. Cinsel istismar ise, kız çocuklarının eğitimi için güçlü bir engeldir. Kız çocukları, istenmeyen ilişkiyle gelen fiziksel ve duygusal travma kadar, istenmeyen hamilelik, güvenli olmayan çocuk düşürme yöntemleri ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar gibi sonuçlara da katlanmak zorunda kalmaktadır. (3)

Dünya'da İnterpol'e üye 184 ülkede çocuk pornografisi üzerine yapılan çalışma, tehlikeli sonuçlar ortaya çıkarmıştır: 95 ülkede çocuk pornografisine değinen yasa yoktur; çoğu ülkede de var olan yasalar yetersizdir. 138 ülkede ise çocuk pornografisi suç değildir. Kayıp ve istismar edilen çocuklar uluslararası merkezi (ICMEC) ve İnterpol, çocuklara yönelik cinsel suçlarla ilgili yasaları güçlendirmek için kamu bilgisi ve özel araştırma kaynakları sağlayan internet temelli uluslararası bir kaynak merkezi oluşturacaktır.(4)

Dünya'da en fazla çocuk ölüm oranına sahip 10 ülke arasında, 6'sı Batı Afrika'dadır. Bölgede yaşanan çatışmalar, açlık, yoksulluk çocukların yaşamda kalma şansını baltalamıştır. Liberya'da yeniyetme (adolesan) çağdaki anne sayısında artış vardır. Pek çok kız çocuğu on sekiz yaş altı çocuk doğurmaktadır. Yeterli ve uygun bakım almadıkları için çocukların çoğu doğum sırasında, bir kısmı da annelerin deneyimsizliği sebebiyle doğum sonrası yaşamlarını yitirmektedirler.(5)

Irak adalet sistemi, ABD ile yapılan 1 .Irak Savaşı ile başlayan 25 yıllık krizin neden olduğu ihmal ve yıkımdan zarar görmüştür. UNICEF, yerel sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte, özellikle suçlu bulunarak alıkonulan çocuklar üzerine çalışmaktadır. Çocuklar, soygundan şiddet eylemlerine kadar değişen pek çok suç için suçlanmaktadır. Unicef, konu ile ilgili Amman'da bir eğitim oturumu düzenlemiştir. Oturumda, çocukların neden bu eylemlerde bulunduğu, bu olayların gerçekleşmesini önleme ve çocukların yaşamlarını iyileştirme konusunda programlar ortaya konmuştur. (6)

2000 Eylül başından beri, 400'ü hâlâ hapisane ve alıkoyma merkezlerinde bulunan 4000 Filistinli çocuk, İsrail güçleri tarafından tutuklanmıştır. Bu çocukları yakalama ve alıkoyma süreci, sistematik istismar ve kötü muamele sürecidir. Yapılan görüşmelerde çocuklar, tehdit edilip dövüldüklerini, uyku, yemek ve banyodan yoksun bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Tutukluluk bittikten sonra da şiddet ve istismar sürmektedir.(7)

İngiltere Çocukları Koruma Kuruluşu (Save the Children UK), Liberya' daki çocukların, bölgedeki iş adamları, barış savunucuları ve yardım çalışanları tarafından cinsel olarak istismar edildiklerini ortaya koymuştur. Ne yazık ki, daha incinebilir ve zayıf konumda olan çocuklar, ailelerinin geçimini sağlamak ya da okula devam etmek için seks ticaretiyle para kazanmaktadırlar. Yapılan çalışmalar, özellikle kız çocuklarının, üst mevkilerde bulunan yetişkinler tarafından cinsel olarak istismar edildiklerini ortaya koymuştur. Liberya' daki uluslararası sivil toplum kuruluşları, hükümet temsilcileri ve Birleşmiş Milletler temsilcisi bu sorunu görüşmek üzere bir araya gelmişlerdir.(8)

İngiltere Çocukları Koruma Kuruluşu (Save the Children UK), Afrika'da tıbbi yardım göremedikleri için, her gün hemen hemen 800 çocuğun öldüğünü belirtmektedir. Önlenebilir hastalıklar sonucu yaşanan çocuk ölümleri, diğer bölgelere göre Afrika'da daha yüksek oranda görülmektedir.(9)

Güney Afrika okullarında, kız çocuklarına yönelik şiddet artmaktadır. Ancak öğrenim kurumlarında, istismarı

kınamak ve önlemek için yeterli girişim yoktur. Özellikle erkek öğretmen ve öğrencilerin cinsel tacizi, kız çocuklarının HIV virüsüne yakalanmaları ve istenmeyen hamileliklerinin nedenidir. Kız çocuklarının eğitimi, yaşadıkları fiziksel ve duygusal travma, öfke, depresyon, anksiyete, suçluluk duyguları ile kesintiye uğramaktadır. Öğretmen, şikayet eden kız çocuğu ile evlenmek istediğinde de toplum, tecavüzü istismar edilen çocuğa duyulan bir sevgi ifadesi olarak görmektedir.(10)

Çocukları Koruma Kuruluşu(Save the Children) tarafından yapılan yeni bir çalışmada, iş ve yemek arayışıyla Zimbabwe' den Mozambik'e giden çocuklar üzerinde durulmuştur. Araştırmada, bu çocukların tarım, inşaat ve küçük ticaret işlerinde çalıştıkları, ancak bu çocuklara Mozambik'li yaşlılarından daha az ödeme yapıldığı ve yasalarla korunmadıkları ortaya konulmuştur. Kız çocukları ise, yaşamda kalabilmek için fahişelik yapmaktadır. Bu çocuklar eğitim olanaklarından yoksundur. Bazı kaynaklar, günde yaklaşık 15 çocuğun Mozambik'e göç ettiğini belirtmektedir.(11)

Türkiye'de, Resim ve Heykel Müzesi Derneği, ilköğretim öğrencilerinin sanat atölyeleri yoluyla, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinden haberdar olmasını, çocuk hakları hakkında bilgilenmelerini sağlamak amacıyla bir proje düzenlemiştir. Proje için düzenlenen atölye çalışmalarında, çocuklar ilgi çekici, uyarıcı afiş tasarımları gerçekleştirmişlerdir. Seçilen bir afiş tasarımı ise İstanbul'daki tüm ilköğretim okulları ve çocukların bulunduğu ortamlara dağıtılmaktadır.(12)

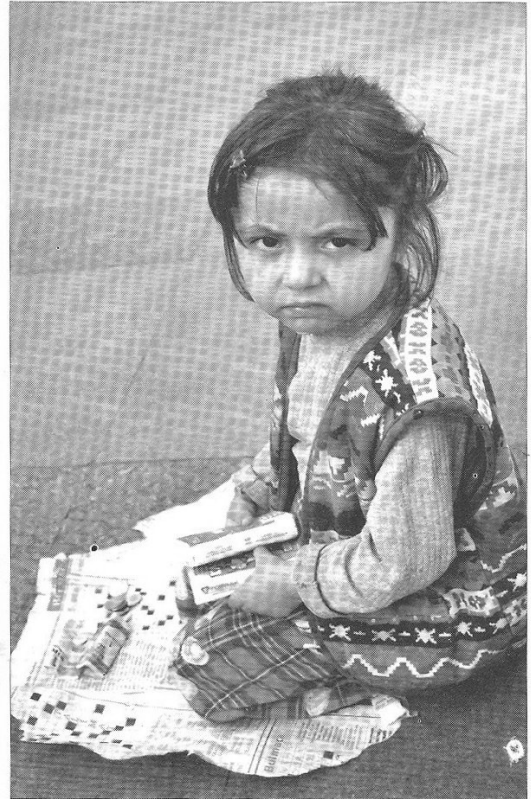
ILO Türkiye Temsilciliği, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinin ortadan kaldırılması amacıyla, 6-17 yaş grubunda çalışan ve risk altındaki çocukları hedef alan bir proje başlatıyor. Çankırı, Kastamonu, Ordu, Erzurum, Elazığ, Van ve Sinop'ta uygulamaya girecek proje, çocuklar için bir dizi eğitim ve rehabilitasyon hizmetini içeriyor. Türkiye'de çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri, sokakta çalışma, sanayide küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışma, aile işletmeleri dışında gezici ve geçici mevsimlik tarım işlerinde çalışma olarak değerlendirilmektedir.(13)

Türkiye'de, MEB, öğrencileri şiddete iten sebepler arasında yer alan alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımının önlenmesi amacıyla bir proje başlattı. "Hayata Sahip Çıkmak" adlı proje, çocukları kötü alışkanlıklardan korunma yöntemlerinin örneklerle ortaya konularak çocuklara ve ailelere eğitim verilmesini hedefliyor.(14) Sokak Çocukları Rehabilitasyon Merkezi tarafından başlatılan "Türkiye Üreme Sağlığı Programı" kapsamında çocukların cinsel istismara karşı eğitilebilmesi amacıyla, "Türkiye'nin Bilinçli Çocuğu" broşürü dağıtılıyor. Çizimlerle çocukların dikkat etmeleri gereken broşürler, beş bin adet satılarak çeşitli illerde dağıtılmaktadır.(15)

Çocukların içinde bulunduğu olumsuz koşullarla ilgili gerçekleri görmezden gelmek, belki de onlara yapılabilecek en büyük haksızlıktır. Onlara güzel ve mutlu bir dünyanın kapılarını açmanın ilk adımı ise, içinde buldukları durum ve koşulların farkına varmak, gerçekleri yadsımamak, yaşanan olumsuzluklara seyirci kalmamaktır. Dünyanın neresinde olursa olsun, çocukların refahı ve mutluluğu için atılan her adım, bir çocuğun yüzündeki tebessümle ışılan dünyayı aydınlatan bir ışık olacaktır.

Kaynaklar

1. Democratic Republic of Congo: Dangers Faced by Street Children (publication)
2. Children and Armed Conflict: International Day for Mine Awareness (news)
3. Togo: Suffering to Succeed? Violence and Abuse in Scho-ols (publication)
4. Child Pornography : Most Countries Lack Adequate Laws (publication)
5. Liberia: Political Will and Resources Needed to Cut Child Mortality(news)
6. Iraq: Aid Agencies Focus on Children Detainees(news)
7. Palastine: Cali to Action on Palestinian Prisoners Day (news)
8. Liberia:Sexual Exploitation of Children by Aid Workers (publication)
9. Health: User Fees and the Cost of Illness for Children in Africa (publication)
10. Southern Africa: Little Done to Counter Rising Abuse of Schoolgirls (news)
11. Mozambique: Vulnerable Children Migrating from Zimbabwe (publication)
12. Çocuk Hakları Projesi-www.rhmd.org.tr
13. Çocuklar işe Değil Okula Gidecek- www.icc.org.tr/
14. Millî Eğitimden Velilere Çocuklara Nasıl Davranılır Eğitimi- www.icc.org.tr/
15. Cinsel istismara Broşürlü Eğitim- www.icc.org.tr/

Fotoğraf: Şenay ÖZTÜRK
(Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı
4. Çalışan Çocuklar Fotoğraf Yarışması Arşivi'nden)

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

TAŞIMACILIK ACILDURUM KARTLARI YA DA KAZA TALİMATLARI

Mustafa TAŞYÜREK*

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

"Urfa'da hatalı sollama sonucu benzin yüklü üç tanker birbirine girdi, ortalığın cehenneme döndüğü yerde üç sürücü yaşamını yitirdi, aynı gün Bolu'da da yine hatalı sollama sonucu LPG yüklü bir tankerler kamyonun çarpışması sonucu çıkan yangında da 2 sürücü de yaşamını yitirdi (3 Nisan 2005 Hürriyet)" gibi haberleri maalesef çok sık duyar, izler yada okuruz.

Son yıllarda taşımacılıkla ilgili akılda kalan en dramatik olay ise İran'da olmaktadır. 18 Şubat 2004'de İran'ın Nişabur Kenti'nde istasyonda bekleyen trenin bilinmeyen bir nedenle hareket ederek bir sonraki istasyonda patlaması sonucu olan tren kazasında; 17 vagon kükürt, 6 vagon benzin, 7 vagon gübre, 10 vagon pamuğun patlama ve yanması sonucu; en az 326 kişi ölüştü, 460 kişi yaralanmış, 6 köy tamamen tahrip olmuş idi.

Benzer haberlerden sonra, bir süre, yollarda kimyasal madde taşıyan araçlara gözlerimiz takılır. Hatta korkarak bakarız. Özellikle son zamanlarda bunların üzerinde rahatça görülebilecek boyutlarda birtakım **işaret ve rakamları** da görürüz, işaretlerin büyük bir kısmı çoğu kez tanıdık da gelir. Peki yanındaki, **kavuniçi renkli** zemine yazılmış olan (örneğin: 80/1824) rakamlar neyi ifade ediyor. Bir kaza olsa bu araçların ne taşıdığı anlaşılabilir mi ? Kazaya olanaklar ölçüsünde nasıl müdahale edilebilir ? Ya da ne yapılabilir ? **Olası kazalara karşı araçlarda hangi bilgi, belge ve donanım bulunmalıdır ?**

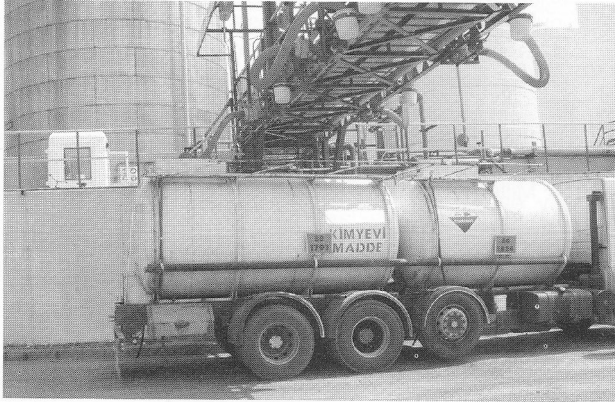
Tehlikeli yük, çok çeşitli katı, sıvı ve gaz halindeki maddelerdir. Bunlar yine çok çeşitli kap ve ambalajlarda nakledilir.

Tehlikeli yüklerin nakliyesi insan ve çevre için bir risk ve teşkil eder. Bu risk özellikle patlayıcı ve kendiliğinden alev alabilen maddelerde kendini açıkça belli eder.

Karayollarında meydana gelen tehlikeli yük kazaları az olmakla beraber, sebep olduğu can ve mal kaybı büyüktür. Tehlikeli yükler, suları kirletici özelliğe de sahip olabilir ve bir su koruma havzasında yer altı suları için tehlike teşkil edebilirler.

Tehlikeli yüklerin nakliyesi ekonomik bir zorunluluktur. **Karayollarında** meydana gelen kazalarda açıkça görülmüştür ki, bunların nakliyesi için üst düzeyde güvenlik önlemlerinin alınması gerekmektedir.

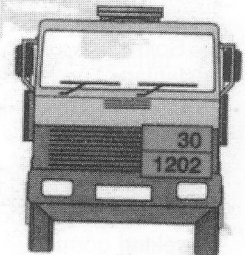
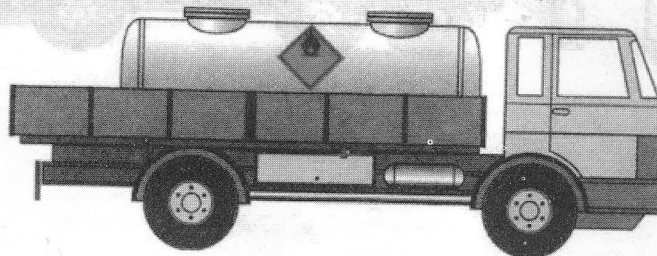
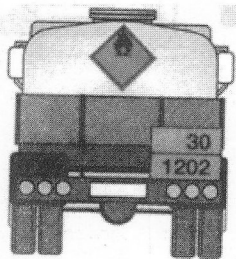
Avrupa'yı kapsayan Karayollarına ilişkin tehlikeli yük nakliyesi yasası, 30 Eylül 1957 tarihli "ADR" yani: Uluslararası Karayollarında Tehlikeli Yüklerin Nakliyesine İlişkin Avrupa Anlaşması'dır. (Demir Yolu:RID, Deniz Yolu : IMDG-Code, BCH Code,, iç Sular: ADN, Hava Yolu: IA-TA-DGR, ICAO-TI.)

(80:Korozif- aşındırıcı likit(ler): **1791**:Hipoklorit çözeltisi, **1824** Sodyum hidroksit çözeltisi taşıyan bir tanker)

(80:Korozif- aşındırıcı likit(ler): **1791** :Hipoklorit çözeltisi, **1824** Sodyum hidroksit çözeltisi taşıyan bir tanker)

Tehlikeli Malların Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşmasına Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun (Kanun No. 5434, Kabul Tarihi: 30.11.2005, Resmi Gazete: 06 Aralık 2005, Sayı: 26015) ülkemizde nihayet 06.12.2005'de yürürlüğe girmiştir. Bu kanuna göre ; "Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu bünyesinde hazırlanan ve 30 Eylül 1957 tarihinde Cenevre'de imzalanan "**Tehlikeli Malların Karayolu ile Uluslararası Taşımacılığına İlişkin Avrupa Anlaşması**"na katılmamız uygun bulunmuştur."

Tehlikeli kimyasal maddelerin (*yükün*) Malzeme Güvenlik Bilgi Formları (MGBF)'nda belirtilen; Birleşmiş Milletler Uzmanlar Komitesince belirlenen, Tehlikeli Maddeler (Yük -Eşya) Sınıfının Tanımlanması (Tehlike Etiketleri) ve örnekleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Sınıf numarası	Sınıf Tanımı / Alt sınıflar	Örnekler
Sınıf 1 PATLAYICILAR	Patlayıcı madde içeren madde ve cisimler (1.1, 1.2 ve 1.3 Bölümler: Portakal rengi zemin üzerinde siyah patlama bomba sembolü. 1.4 ve 1.5 Bölümler: portakal rengi zemin üzerinde sadece siyah kalın yazılmış bölüm sayıları yazılır.) 1.1 Kitle halinde patlayabilen maddeler ve cisimler 1.2 Kitle halinde patlamayan kıymık, patlayıcı ve mermi parçaları oluşturabilme tehlikesine sahip maddeler 1.3 Kitle halinde patlamayan, hava basıncının veya kıymık parçalarının düşük etkisi ile yangın tehlikesine sahip olabilen maddeler ve cisimler 1.4 Anlamlı bir tehlike teşkil etmeyen, patlama tehlikesi düşük olan maddeler ve cisimler 1.5 Kitle halinde patlayabilen , çok hassas olmayan maddeler 1.6 Kitle halinde patlamayan, çok hassas maddeler	Havai fişek, cephanelik
Sınıf 2 GAZLAR	Sınıf 2.1 Kolay tutuşur gaz Sınıf 2.2 Yanmaz sıkıştırılmış gaz Sınıf 2.3 Zehirli gaz (2. sınıfa giren maddeler ve cisimler şöyle ayrılmıştır: 1. Yoğunlaştırılmış gazlar, 2. Sıvılaştırılmış gazlar, 3. Derin soğutulmuş gazlar, 4. Basınç altında çözülmüş gazlar, 5. Basınçlı gaz ambalajları, basınçlı gaz içeren kutular, 6. Basınç altında gaz içeren diğer cisimler, 7. Özel yönetmeliğe tabi basınçsız gazlar, 8. Boş kaplar ve tanklar)	Basınçlı gaz içeren tüpler, Spreyler 1066 Azot 1978 Propan 2187 Karbondioksit (derin soğutulmuş sıvı) 1950 Basınçlı gaz ambalajı Çevre tehlikesi olan 1028 Diklorfluormetan 1018 Kiordifluormetan 3159 1,1,1,2 -Tetrafluoretan
Sınıf 3 YANABİLEN SIVILAR	Yanabilen sıvılar	1202 Mazot (Dizel) 1202 Fuel oil (hafif) 1203 Benzin 1210 Baskı boyası 2784 Organofosfor - Pestisit sıvı, yanıcı, zehirli
Sınıf 4 YANABİLEN KATILAR	4.1 Yanabilen katı maddeler 4.2 Kendi kendine yanabilen maddeler 4.3. Su ile temas edince gaz çıkartabilen maddeler	Kibrit, nitroselüloz Beyaz fosfor Ferrosilisyum, metalik sodyum, kalsiyum 1350 Kükürt 1944 Emniyet kibritleri 1402 Kalsiyumkarbit 136 Çinko tozu
Sınıf 5 OKSİTLEYİCİ MADELER ORGANİK PEROKSİTLER (tutuşturma etkisi olan)	5.1. Tutuşturma etkisi olan, oksitleyici maddeler 5.2. Organik peroksitler	2015 Hidrojen peroksit, 1490 potasyum-permanganat 3170 Amonyumnitratlı gübre 3109 Peroksiasetik asit gibi sıvı 3108 Dibenzoil gibi katı - E tipi organik peroksit

Sınıf 6 ZEHİRLİ VE BULAŞICI HASTALIK TEHLİKESİ OLAN MADDELER	6.1 Zehirli maddeler 6.1 Zararlı madde 6.2 Bulaşıcı hastalık tehlikesi olan maddeler	1671 Fenol, katı 1935 Siyanür, çözelti 3018 Organofosfor - Pestisit, sıvı, zehirli Trikloretilen, Pentaklorfenol 3291 Klinik ve hastahane atıkları
Sınıf 7 RADYOAKTİF MADDELER	Kategori - sınıf I Kategori -sınıf II Kategori - sınıf III	
Sınıf 8 TAHRİŞ EDİCİ, (korozif) YAKICI MADDE	Aşındırıcı madde	1789 Hidroklorik asit 1814 Potasyum hidroksit çözeltisi 1906 Sülfürik asit atığı 2209 Formaldehit çözeltisi 2794 Akümülatörler, ıslak asit ile dolu
Sınıf 9 DİĞER TEHLİKELİ MADDELER	Çeşitli tehlikeli madde ve cisimler	2315 Poliklorlu bifeniller 2590 Asbest, beyaz 3082 Çevreyi tehdit edici madde , SIVI 3257 Isıtılmış sıvı madde

Tehlikeli (yük) madde ve cisimler tehlikeli yük - sınıflarına (ADR'ye göre de sınıflara) ayrılır. Sınıflara ayırma kriteri tehlikenin cinsine göredir. Bu sınıflara özgü tehlike etiketleri düzenlenmiştir. Bunların renkleri ve sembolleri tehlike sınıfını belirtir ve bilgi verir. Örneğin zehirli maddeler "kurukafa" işareti ile belirtilir. Sınıfların içinde de bir kademelendirme yapılmıştır. Burada maddenin fiziksel - kimyasal özellikleri dikkate alınır.

Bir yükün ana tehlikesi yanında bir de yan tehlikesi varsa, (*ambalajda ya da konteyner de*) birkaç tehlike etiketinin kullanılması gerekebilir.

Yasal düzenlemelere göre; Bütün **tehlikeli yük** nakliyesinde daima bir **nakliye evrakının** bulundurulması gerekir.

Bu evraklardan biri de "**Taşımacılık Acildurum Kartı**" dır (*Tremcard*). Belirli miktarlardaki tehlikeli yüklerin nakliyesinde Taşımacılık Acildurum Kartı bulundurulacaktır. Çünkü araç sürücüsü, tehlike anında (bu) **kaza** talimatlarında öngörülen önlemleri almakla yükümlüdür.

Yazılı uyarıların içeriğinden gönderici (yükleyici) sorumludur. Yükleyici, sürücüye acil durum kartını (kaza talimatlarını) sağlamakla yükümlüdür. Nakliyeci'de sürücünün yazılı uyarıları uygulayabilmesinden sorumludur.

Acil durum kartları, sürücünün okuyabileceği ve anlayabileceği bir dilde yazılmış olması gerekmektedir. Ayrıca tehlikeli yük sevkiyatı için yükün çıktığı ülke, transit geçeceği ülkeler ile teslim edileceği ülkelerin dilinde de hazır bulundurulması gerekmektedir . Acil durum kartı'nda olması gereken bilgi başlıkları ve örneği bu yazının ek'inde verilmiştir.

Acil durum kartları aracın **sürücü kabininde** bulundurulmalıdır. Araçta şimdilik / artık bulunmayan bir tehlikeli maddeye ait acil durum kartlarının üzerinde "Geçersiz Acildurum Kartları / Kaza Talimatı" yazılı bir zarfta muhafaza edilmelidir.

Araçlarda;

- Yangın söndürücü(ler)
- Araç ölçülerine ve lastik çapına uygun takoz,
- İki adet reflektör özellikli ikaz üçgeni veya araç elektrik tertibatından bağımsız çalışan 2 adet turuncu ikaz lambası
- Araç personelinin her bir için ikaz yeleği veya ikaz kıyafeti
- Araç personelinin her biri için el feneri Taşımacılık Acildurum Kartında (kaza talimatında) belirtilen (diğer) özel kişisel **koruyucu donanımlar;**
- Uygun solunum maskesi ve filtreleri
- Uygun koruyucu ayakkabı - çizme
- Uygun koruyucu eldiven,
- Yanları sıkı kapalı koruyucu güvenlik gözlüğü
- İçinde uygun sıvısı bulunan göz banyosu şişesi,
- Taşınan kimyasal maddeye karşı kullanılabileceği iş güvenliği uzmanlarınca önerilen hafif iş tulumu vb.

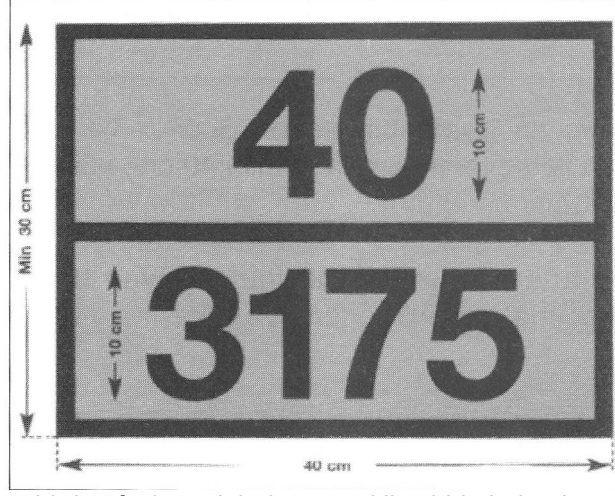
Çevrenin korunması için de;

- Nakledilen maddeye dayanıklı kanalizasyon örtüleri,
- Uygun bir kürek
- Bir süpürge,
- Uygun emici madde,
- Uygun bir toplama kabı (sadece küçük miktarlar için) Nakliyeci, donanımları, sürücüye, nakliye başlamadan önce temin etmeye, sürücü'de donanımlarını, nakliye sırasında yanında bulundurmaya zorunda

olmalıdır.

Tehlikeli yüklerin, ambalajından, konteynerden veya tanklardan görülmeyen tehlikeleri vardır. Bu nedenle, ambalajın içindeki maddenin tehlikelerini gösteren bir **dış tanımlamaya** gereksinim vardır. Bu amaç için kullanılan belirteçlere "**Tehlike Etiketi**" adı verilir. Bu görülebilecek boyutlarda seçilebilen etiketler, renk, rakam ve sembolleri tehlikeli yük hakkında - en kolay yoldan - bilgi verir(ler).

Dökme yük içeren konteyner ve tank konteynerlerinin her iki tarafında (aracın her iki yanında ve arkasında) yüke ait tehlike etiketi bulunmalıdır.

Tanker veya üzerinde bir veya birden fazla tank bulunan nakliye birimlerine konan **ikaz levhaları, itfaiye ve kurtarma hizmetleri** için ek bilgiler içerir. Bu bilgilerin ADR'nin(de) ekinde belirtilen listede mevcut maddeye göre verilmesi şarttır. Çünkü o listede sıralanan maddelere "**Maddenin tanımlanması için tanım rakamı**" ve "**Tehlikenin tanımlanması için bir tehlike numarası**" belirlenmiştir.

Burada ; 40 Yanıcı veya kendi kendine ısınan veya kendi kendine ayrıışan bir katı madde (Birleşmiş Milletler **Tehlike Tanımlama Numarası -HİN**)

3175 Madde numarası (Birleşmiş Milletler **Tehlikeli Madde UN - Numarası**) dır.

(Nakledilen yük ile ilgisi olmayan ikaz levhaları kaldırılmalı veya kapatılmalıdır.)

(Ayrıntılı bilgi için Bkz: *BM. Tehlikeli Maddeler Acil Eylem Kod Listesi 2005 - Dangerous Goods Emergency Action Code List 2005*)

Tehlike Tanımlama Numarası (The Hazard Identification Numbers - HİN) :**80** olan (*listeye bakınca korozif sıvı/likit olduğu anlaşılıyor*) , **UN No:2790** (%10'dan fazla ancak %80'den az asit içeren **Asetik Asit Çözeltisi** -olduğu anlaşılıyor /listeden bulunuyor) , **Tehlike Sınıfı:8** (aşındırıcı - korozif) olan maddenin acil durum kartı'nın (kaza talimatının) ana ve alt başlıklarını (içeriğini) , *bir örnek olarak*, gözden geçirelim.

KARA NAKLİYATI İÇİN ACİL DURUM KARTI (KAZA TALİMATI)

Sınıf: 8

80

2790

YÜK

• YAKICI SIVILAR, YANMAZ VEYA ALEVLENME NOKTASI 61 °C DERECEİNİN ÜSTÜNDE, SU İLE TAMAMEN KARIŞTIRILABİLİR; HAFİF YAKICI

YÜKÜN ÖZELLİKLERİ

- Çoğu zaman renksiz, algılanabilen kokulu sıvı
- Suyu tamamen karıştırılabilir

TEHLİKE CİNSİ

Hafif yakıcı , tahriş edici Tutuşmaz veya tutuşma noktası 61 °C üzerinde Buharları görünmez, havadan ağırdırlar ve tabana yayılırlar

Hava ile infilak edici karışımlar meydana getirir, bu özellikle boş, temizlenmemiş kaplar için geçerlidir. Isıtma bir basıncın artmasına neden olur - patlama ve infilak tehlikesi- riski

Madde, göz, cilt ve solunum yollarını ağır tahriş eder Bir yangında zehirli gazlar meydana getirerek ayrışabilir. Yangında meydana gelen duman, gazları veya buharlarının nefes yoluyla yapabilecekleri sağlığa zararlı etkisi kendini daha sonra da gösterebilir.

KİŞİSEL KORUNMA

- Uygun solunum yolları koruyucu donanımları: gaz maskesi ve bir genel amaçlı filtre (ör: ABEK-P3)
- Gözleri tamamen koruyan (kimyasallara karşı üretilmiş) koruyucu gözlük
- Plastik veya lastik eldivenler ve botlar- çizmeler, hafif koruyucu giysiler / tulumlar
- Temiz su bulunan göz banyosu şişesi

SÜRÜCÜLERİN GENEL HAREKET TARZI

Motoru durdurun

Tutuşturucu kaynakları (örneğin açık alev) yaklaştırmayın, sigara içme yasağı uygulayın. Yola işaret koyun ve yolu kullananları uyarın - halkı tehlikeli bölgeden uzak tutun

Rüzgarın geldiği yönde durun (rüzgarı arkanıza alın) **DERHAL POLİS VE İTFAİYEYE HABER VERİN**
SÜRÜCÜNÜN İLAVE VE /VEYA ÖZEL HAREKET TARZI

- Eğer risk yoksa sızıntıyı durdurun
- Sızan sıvıya, toprak, kum veya uygun başka bir madde ile set çekin, uzmana danışın
- Eğer taşınan ürün bir su kaynağına veya kanalizasyon sistemine girmişse veya toprağı veya bitki örtüsünü kirlenmiş ise itfaiyeye veya polise bilgi verin.

YANGIN - SURUCU İÇİN YANGIN DURUMUNDA YAPILACAKLAR HAKKINDA BİLGİ

Yüke kadar yayılan büyük yangınlarda, söndürmeye kalkışılmamalıdır

İLK YARDIM

- Ürün göze bulaşmış ise derhal akan bol su ile en az 15 dakika gözler iyice açılarak yıkanmalıdır
- Ürün ile kirlenmiş giysilerin derhal çıkartılması ve cildin bulaşan yeri bol su ve sabun ile iyice yıkamak (ve sopra polietilenglikol ile en az 15 dakika temizlemek) gerekir.
- Soluma, yutma veya gözlere veya cilde bulaşmadan meydana gelen belirtilerde hekim yardımı gerekir.
- Ürünün cinsine göre, bir yangın durumunda oluşan buharları veya dumanları, gazları soluyan kişiler kesin olarak hemen zehirlenme belirtileri göstermezler. Zehirlenme belirtilerinin gecikmesi nedeniyle ve güvenlik önlemi olarak hekim kontrolü gerekir

ACİL MÜDAHALE EKİPLERİ İÇİN EK BİLGİ

- Suya tamamen karışabilirler
- Bir yangın halinde kapları su püskürterek soğutun
- Tercihen kuru kimyevi tozlu, köpük veya su spreyi kullanarak söndürün
- Kesinlikle su jeti (kuvvetli ve sert şekilde) püskürtmeyin

TELEFONLA AÇIKLAMA İSTEME

Tel :

TR 1/1

YALNIZ KARAYOLU NAKLİYATI SÜRESİNCE GEÇERLİDİR

Kaynak

- —, Storage of Hazardous Materials: A Technical Guide for Safe Warehousing of Hazardous Materials , first edition 1990, UNEP
- Sander , Rudolf., Süselbeck, Dr.Gerhard., (Çev.U.S.D.), Tehlikeli Yük Taşımacılığı Temel Eğitimi, Uluslar arası Sürücüler Derneği - DEKRA Akademie İstanbul
- Dangerous Goods Emergency Action Code List 2005, HMFire Service Inspectorate, Publication Section, London:TSO, 2005
- "Recommendations on the Transport of Dangerous Goods Model Regulations" 13 th revised edition , published by United Nations, Geneva
- <http://www.cefic.be/Templates/shwStory.asp?NID=492&HID=381> • <http://www.transportemergencycards.com/glossary.htm> SADR
- <http://www.rcmasa.org.za/232-4.htm>
- <http://www.communities.gov.uk/pub/860/DangerousGoodsEmergencyActions> Codel_ist2005PDF777kbJd1124860.pdf
- http://www.unece.org/cefact/recommendations/rec11_ecetrd204e.pfd
- <http://www.daetwyler.com/service/msds/15683> e MDC minus.pdf

* Kim.Müh.;

İş Sağlığı ve İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı;

Çalışma Bakanlığı Eski İş Güvenliği Müfettişi;(1978-1985)

İş Güvenliği Uzmanı (A Sınıfı Sertifikalı)

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

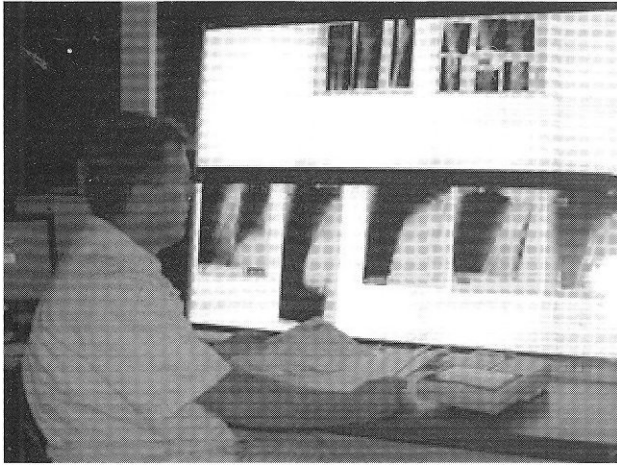
Cinsiyet Açısından İş Sağlığı ve Güvenliği

I.N. MELEKH*

Çalışma koşullarının tehlikelerinin erkek ve kadınlar için eşitliği konusunda yaygın bir yanlış inanç vardır ve bu inanç, tehlikelerin önlenmesinde doğru olmayan önerilere ve eşit araçların kullanılmasına yol açmaktadır. Tek istisna, kadınların üretken işlevleri konusundadır.

Gerçekte ise durum daha karmaşıktır. Erkek ve kadının fiziksel, hormonal ve ruhsal açıdan farklı olduğu, farklı metabolizmaları olduğu açıktır.

Bununla beraber, kadın ve erkekler, çoğunlukla aynı hastalıklara sunuk (maruz) kalırlar. Örneğin, kadının daha küçük fiziksel yapısı ve kas gücü, fiziksel çalışma alanının daha özel ve ergonomik olarak tasarlanmasını, uygun koruyucu giysi ve hafif araç-gereç kullanmalarını gerektirir. Belli kimyasal ve biyolojik etmenlerin (radyasyon, mikro-organizmalar) kadın üretkenliğine güçlü etkileri, onkolojik ve jinekolojik rahatsızlıklara yol açar. Dolayısıyla, bu etmenlerin, kadınlar için erkeklere oranla daha tehlikeli olduğu iyi bilinmektedir. Ek olarak, kadının bir günü ve çalışma süresi, para kazanmanın yanında evdeki işleri, aile sorumluluklarından dolayı (hatta bazen aşırı çalışması söz konusudur), aşırı yorulmasına, zorlanmasına, gerginliğine neden olur. Bu olumsuz sonuçlar, bir işletmenin karlılığını ve sonuç olarak bir bütün olarak ekonomiyi etkileyen nedenler arasında en önde gelir.

Kadınların karşılaştığı belli başlı mesleki hastalık ve yaralanmalar aşağıdadır:

- İş gününün sonunda geçici işitme kaybı (özellikle hafif endüstride, giyim ve tekstil fabrikalarında çalışan kadınlar için)
- Gözlerin aşırı yorulması ve tahriş olması (özellikle ekranla ve yonga paketleme/montajında çalışan kadınlar için)
- Uzun süre sunuk (maruz) kalınması sonucu kimyasallara karşı artan duyarlılık ve zehirlenme (tarımda, uygun koruyucu elbise kullanmadan gübreyi elle dağıtan kadınlarda, aynı zamanda eczacılık ve kimya endüstrisinde çok görülür)
- Onkolojik ve jinekolojik rahatsızlıkların oluşması (özellikle X-ışınına maruz kalan röntgen teknisyenlerinde, bilgisayarlı tomografi ile

uğraşanlarda)

- AIDS ve Hepatit B de dahil, virüslü hastalıkların bulaşması (hastane personeli, sağlık ve salgın hastalık araştırmacıları)
- Sinir sistemi rahatsızlıkları Kronik üreme fonksiyonu bozuklukları
- Ruhsal gerginlik (özellikle akıl hastanelerinde çalışan personel ve doktorlarda)
- Baş ağrısı, baş dönmesi, sırt ve bel ağrıları (ikincisi, genellikle makineleri kullanan ve süren erkeklerin tersine, tarımda elle çalışan kadınlarda çok tipiktir)

Genel olarak çalışma koşullarının durumu, iş sağlığı ve güvenliği Rusya'da ekonominin değişik alanlarında çalışan birçok işletme için çok önemlidir. Atıl teknoloji ve ekipman, kişisel koruyucu ekipman eksikliği, güvenlik kurallarına ve standartlarına uyulmaması, artan sayıda mesleki hastalık ve yaralanmalara yol açmıştır. Geçen on yılda, zararlı koşullara sunuk kalanların oranı, işsiz kalma korkusundan dolayı, erkek ve kadınların her koşulda işi kabul etmeye zorlanmaları sonucu, önemli ölçüde artmıştır. Devlet İstatistik Komitesi'nin verilerine göre, Rusya Federasyonunda kayıtlı iş yaralanmalarının (work injury) toplam sayısı 2001'de 144.700 olgudur.

Bu olguların 34.200'ü kadınlardan oluşmaktadır (yani toplam sayının yaklaşık dörtte biri). Aynı yıl, 280'i kadın olmak üzere 4.370 ölümcül olgu kaydedilmiştir.

Resmi istatistiklerde kadınların uğradığı kazaların görece az olması gerçek durumu değiştirmez. Geçici olarak çalıştırılan kadınlar, rahatsızlık dolayısıyla işe gelme hakkı sözleşmelerinde yer almadığı için, sıklıkla hastalıklarını saklama yoluna gitmektedirler. Bu yüzden kadın çalışanların tamamı, hastalıklarını belirttiklerinde, işlerini başka birinin alacağı gerçeğini çok iyi bilmektedirler. Genel olarak, iş sağlığı ve güvenliğinin çokça ihlal edildiği, iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin yeterince yerine getirilmediği, kazaların kayıt edilmediği küçük işletmelerde ya da kayıt dışı sektörlerde kadınları çalıştırmak erkeklere göre daha kolaydır.

Kadın işgücünün özel durumlarına ilişkin kaygı ve sorunlar ve mesleki risklerinden korunmaları konusu Rusya'da mesleki sağlık ve güvenliğin şimdiki durumunu yansıtmamaktadır. Bu belki kısmen, mesleki sağlık konusunun, geleneksel olarak erkeklerin çalışma alanı olarak gören yaklaşımla açıklanabilir. Rusya'da mesleki sağlık ve güvenlik sisteminde kadınların eksikliği her düzeyde (işletmelerde, sendikalarda, teftiş kuruluşları ve devlet dairelerinde) görülür. Yalnızca birkaç kadın, iş sağlığı ve güvenliği alanında üst düzeyde eğitim ve çalışma programlarında yer almak üzere çağırılmışlardır (öğrenciler arasında kadın/erkek oranı 1:10). Bunun sonucu olarak, kadın çalışanlarla ilgili alınan kararlar, en iyi ve

etkin olanlar değildir. Çünkü bu kararların çoğu, kadınların özel gereksinimlerini kavramak ve göz önünde bulundurmada yetersiz olan erkekler tarafından alınmıştır. Bunun yanında, çalışan kadınların çoğu iş sağlığı ve güvenliği konusunda çok az bilgiye sahiptir. Bu da onları, potansiyel iş kazalarına daha açık hale getirmektedir.

İşletmelerde devlet tarafından yapılan (iki yıl önce ILO Moskova alt bölge ofisi tarafından seçilen 200 işletmedeki denetimleri de kapsayan) denetimler gösterdi ki, kadınlar onaylanmış düzenlemelere uyma gereği ve iş sağlığını koruyucu donanımların kullanılması konusunda çok yetersiz bilgiye sahiptirler. Uygun iş sağlığını koruyucu donanımları bulunsalar bile, kadınların özel vücut ölçüleri dikkate alınmadan tasarlandıkları ve pratik olarak kullanımları zor olduğu için bu donanımlar kullanılmamaktadır.

Çalışma koşullarının kadın ve erkek organizmasındaki etkileri birbirinden farklıdır. Bu yüzden, kadınların sağlıksız ve tehlikeli koşullardaki ağır işlerde çalışmalarını kısıtlayan, iş ve iş sağlığı ve güvenliği yasasına özel standartlar getiren yasal düzenleme ortaya çıkmıştır. Rusya, 2000 yılında yeni "kadınların çalışmasının yasak olduğu Sağlıksız ve Tehlikeli Çalışma Koşulları Olan Ağır İşler Listesini" onayladı. Listede 456 iş çeşidi yer alıyor. Uygulamanın esnekliği açısından birkaç aykırı işte işverenlere kadın iş gücü kullanmaya izin veren özel bir ölçü yer almaktadır. Bunun ön koşulu olarak, Ticaret Birliği tarafından incelenmiş ve güvenli çalışma koşullarının sağlanmış olması gerekiyor.

Yeni yasada bu ölçü ve standartların yer alması akılcı bir çerçeve sunmakla birlikte, iş sağlığı ve güvenliği alanında var olan sorunlar yalnızca yasaklayıcı ölçüler ile halledilemez. Hem işverenler, hem de devlet, ağır, sağlıksız ve tehlikeli çalışma koşulları olan iş sahalarının azaltılması ve kapatılması, yeni teknik üretim ekipmanı ve modern ve güvenli teknolojilerin geliştirilmesi, varolanların yenilenmesi konularına yoğunlaşmalıdır.

ILO Güvenli İş Programı şemsiyesi altında hazırlanan 'ulusal mesleki sağlık ve güvenlik profilleri' uygun bir ulusal stratejinin ayrıntılı bir şekilde oluşmasında, önemli ölçüde yol gösterici olacaktır. ILO Moskova Alt Bölge Ofisi, ofisin çalıştığı 10 CIS ülkesinden 3'ünde : (Azerbaycan, Gürcistan ve Özbekistan) ulusal profillerin oluşturulmasında yardımcı olmuştur. Rusya Federasyonu'nun böyle bir programda yer alması, çalışan kadınların çalışma koşullarını da kapsayan iş sağlığı ve güvenliğinin geliştirilmesini amaçlayan eylem planlarının ve ulusal stratejinin oluşturulmasına önderlik edebilir.

ILO Moskova Alt Bölge Ofisi tarafından önerilen "Cinsiyet Dikkate Alma Stratejisine" göre 2003-2005 yılları için önceliklerden birisi, Rusya Federasyonu'nda cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına sağlam bir zemin oluşturmak adına Rus toplumsal yardım kuruluşları ve sivil toplumun çabalarının birleştirilmesine daha fazla destek olmaktadır. Şüphesiz, cinsiyet eşitliği konuları değişik düzeylerde dinamik tartışmalara yol açmıştır: Duma (Rus parlamentosunun alt kanadı), "Kadın ve Erkeğe Eşit Fırsatlar Sağlanması" konusundaki Devlet Federal Yasa taslağını incelemektedir; Rus Bağımsız Sendikalar Federasyonu (FITU), "FITU Cinsiyet Politikaları Anlayışı" nı geliştirip onaylamıştır. Ayrıca "Kadın Sivil Toplum Organizasyonları Konsorsiyumu" Rusya'da Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması için bir ulusal program hazırlamıştır. Ve son olarak, "Emek ve Sosyal Gelişme Bakanlığı", "Rusya Federasyonunun Cinsiyet Stratejisini" hazırlamıştır. Beklendiği gibi, Stratejinin Rusya'nın değişik bölgelerinde geliştirilmesi ve gerçekleştirilmesi, ILO Moskova Alt Bölge Ofisi ile yakın iş birliği ve Ofisin teknik desteği ile birlikte devam edecektir. Stratejide, cinsiyet temelli ekonomi politik ve sosyal sorumluluk sahibi iş alanları konularına özel bir bölüm ayrılmıştır. Çalışma koşullarının geliştirilmesi konusuna odaklanıp, iş sağlığı ve güvenliğinde cinsiyet konusu göz önünde bulundurulmakta ve aile sorumluluğu taşıyan çalışanlar geçim için çalışmalarını evdeki işleri ile birleştirebilmektedirler.

Anneliğin korunmasını göz önünde bulunduran özel ölçütler de vurgulanmaktadır.

1995 yılında yapılan Konferans sonrası yayınlanan Pekin Bildirgesi'nin 106. maddesi, devletleri, sivil toplum kuruluşlarını, işadamları ve çalışanları birlikte özel bir politika ve program geliştirmeleri yönünde cesaretlendirmektedir. Evde, işyerinde ya da herhangi bir yerde çalışmanın çevresel risklerinin yok edilmesi ve azaltılması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasını, her şeyden önce kadın özgürlüğü ve sağlığı adına özendirilmektedir. Bu sorunları etkin olarak çözebilmek için, ilgili taraflarla birlikte çalışarak çabalar

birleştirilmen ve gerekli adımlar atılmalıdır. Çalışma koşullarının ve kadın iş gücünün geliştirilmesi sorunu, kuşkusuz tüm uluslararası örgütlerin ve onların ulusal sosyal tarafların en önemli gündem maddesi olmalıdır.

* ILO Moskova Alt Bölge Ofisi Kadın Programları Koordinatörü

** Çeviren : Yasemin nal

*** Barents (Newsletter on OHS) No. 3/2002

İKİ DAKİKA DŐŐN

(Sayfa 32'nin yanıtı)

Ne yapılmalı?

Her türlü kaldırma işleminde işçi kaldırılan yükün ve kaldırma ekipmanının içinde buldukları Őartları, kendisinin ve yardımcısının pozisyonunu ve çalışma sahasında herhangi bir engel bulunup bulunmadığını kontrol etmelidir. Kendisinin ve yardımcılarının güvenliğini sağlamak için bu kontrolleri bir alışkanlık haline getirmelidir. Herhangi bir çalışmanın yerine getirilmesinde standart çalışma prosedürlerinin izlenmesi önemli rol oynar. Ancak kaldırma işlemleri sırasında kullanılmaları özellikle gereklidir.

Kaldırma işlemine başlanılmadan önce: Tüm sistem; kanca, emniyet mandalı, halat sapanlar alıştırma-durdurma butonları, elektrik kablosu, vincin ve rayların durumu vb. komple gözden geçirilmelidir.

Vinç gibi kaldırma araçlarının mutlaka üç ayda bir yetkili kişilerce kontrol ve testleri yapılmış, belgeleri düzenlenmiş olmalıdır.

Kaldırma işlemi yapan işçi / operatör bu vinci alıştırma ve kaldırma işlemini yapabilmek için önceden eğitilmiş olmalıdır.

Personel, iş güvenliği ayakkabısı, güvenlik gözlüğü, eldiven gibi kişisel koruyucu donanımlarını kullanmalıdır.

BEYİN GÖÇÜ

Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar - Türk Mühendislerinin "Beyin Göçü" Üzerine Bir İnceleme

Şenay GÖKBAYRAK**

senay.nokta.gokbayrak@fisek.nokta.org.tr

I. KURAMSAL ÇERÇEVE ÜZERİNE BİLGİ

Bu çalışmanın amacı, küreselleşme çerçevesinde nitelikli işgücü göçünün sergilediği değişimleri ve bu konudaki politikaları analiz ederek, yurt dışında yerleşik hale gelen Türk mühendisler özelinde, nitelikli işgücü göçünden olumlu bir dışsallık sağlama konusunda mevcut durumun ortaya konulması ve bu yönde geliştirilecek sosyal politikalara ışık tutmaktır. Nitelikli işgücü akımlarını ölçmede yaşanan metodolojik güçlüklerle rağmen, günümüzde, nitelikli işgücü akımlarının, hızla yükseldiği herkes tarafından kabul görmektedir. Nitelikli işgücü akımları içinde de, özellikle enformasyon teknolojisi uzmanları, temel bilimler ve mühendislik bilimleri alanında çalışan uzmanlar ön plana çıkmaktadır.

Küresel birikim rejiminin gereksinimleri temelinde, günümüzde, nitelikli işgücü akımlarının öncelikli hedef ülkeleri, ABD, Kanada, Avustralya ve bazı AB üyesi ülkeler olmak üzere gelişmiş ülkelerdir. Bu ülkeler, göç politikalarını, ulusal düzlemde, nitelikli işgücüne öncelik tanıyacak biçimde değiştirmektedirler.

Nitelikli işgücü göçünün, göç veren ülkeler üzerinde olumsuz etkileri ön plana çıkarken, göç alan ülkeler açısından ise olumlu etkileri ağır basmaktadır. Küresel açıdan nitelikli göçün en önemli sonucu olan işgücü verimliliği ve refah artışı ise, küresel bir paylaşımı ifade etmemektedir.

Türkiye'den nitelikli işgücü göçünün hedef ülkesi, niteliksiz işgücünden farklı olarak, ABD'dir. Bu noktada, ABD ile 1950'li yıllardan itibaren, siyasal, ekonomik, eğitim ve kültürel alanda artan yakınlaşmanın etkisinin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de, nitelikli göçe yönelik istatistiklerin olmaması, ne yazık ki nitelikli göçün büyüklüğünü ortaya koymayı olanaksız kılmaktadır. Birleşik Devletler Vatandaşlık ve Göç Hizmetleri biriminin verilerine göre, 2005 yılı itibarıyla H1B vize kapsamında Türkiye'den 5192 kişi ABD'ne giriş yapmıştır. Nitelikli işgücü göçünde, lisans-üstü düzeyde eğitime giden öğrenci akımları ilk basamağı oluşturmaktadır. Uluslararası Eğitim Enstitüsü'nün verilerine göre, Türkiye ABD'ne öğrenci gönderen ilk on ülke arasında yer almaktadır.

II. ALAN ÇALIŞMASININ BULGULARI :

Yurt dışında yerleşik hale gelmiş mühendislerin genel özellikleri ile Türkiye'deki çalışmalara destek verme yönünde potansiyellerini ortaya çıkarmayı amaçlayan ve 130 kişilik bir örnekim üzerinden verileri değerlendirilen alan çalışmamızın bulguları aşağıda özetlenmektedir: • Mühendislerin çoğunluğu (%57) 40 yaşın altında genç, erkek bireylerden oluşmaktadır. (Medyan yaş 32 olarak saptanmıştır) Sosyalizasyon süreçlerinin neredeyse tamamını Türkiye'nin görece gelişmiş büyük kentlerde tamamlanmışlardır. Sosyo-ekonomik açıdan, Türkiye ortalamasına göre, üst ve orta-üst sınıf ailelerden gelmektedirler. • Teorik olarak arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu belirttiğimiz eğitim-göç bağlantısı araştırmamızın bulgularında da kendini göstermektedir. Eğitim-göç bağlantısı iki yönlü olarak ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, sosyo-ekonomik açıdan üst gelir gruplarındaki ailelerden gelen mühendislerin büyük bir kısmı lise eğitimlerini koleji, Anadolu lisesi gibi yabancı dille eğitim yapan ayrıcalığı olan eğitim kurumlarında tamamlamışlardır. Buna bağlı olarak, Türkiye'nin prestij açısından yüksek yabancı dille eğitim veren üniversitelerinden mezun olmuşlardır. Yabancı dil kolaylığı ve alınan eğitim kalitesine bağlı olarak ortaya bir seçicilik çıkmaktadır. İkinci olarak, eğitim -göç bağlantısı kendini lisans-üstü eğitimin yurt dışında sürdürülerek, daha sonra söz konusu ülkede yerleşik hale gelmesinde göstermektedir.

* Araştırmaya katılan mühendislerin %69,8'i ABD'de; %14,7'si Kanada ve %14'ü AB üyesi ülkelerde yaşayan ve görel olarak yakın zamanlarda ABD'ye giden mühendislerden oluşmaktadır. Mühendislerin %47,7 'si 1-5 yıl önce; %20,8'i ise 6-10 yıl önce yurt dışına gittiklerini belirtmişlerdir.

* Göç sürecinde, Türk mühendislerin çoğunluğunun (%57) yüksek lisans ve doktora olmak üzere öncelikle eğitim amaçlı olarak yurt dışına gittikleri görülmektedir. Doğrudan çalışma amacıyla yurt dışına gidenlerin oranları ise %33'dür.

* Göçe neden olan Türkiye'den kaynaklı itici nedenlerin başında, uzmanlığa yönelik iş olanaklarının olmaması ve bundan kaynaklanan iş tatminsizliği (%62,3); maddi tatminsizlik (%53,8); çalışma yaşamında insan ilişkilerindeki huzursuzluk(%49,2); kurumsal alt yapı yetersizlikleri (%47,7) önem sırasına bakılmaksızın, kümülatif toplamda(%485) en çok işaretlenen itici nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çekici nedenlerin dağılımı da, itici nedenlerin dağılımı ile paralellik göstermektedir. En çok işaretlenen ve birinci öncelik taşıyan nedenlerin başında uzmanlığa yönelik iş olanaklarının olmaması ve bundan kaynaklanan iş tatminsizliğinin gelmesi, teorik olarak öne sürdüğümüz eğitim-istihdam eşgüdümünün olmaması argümanını doğrulamaktadır.

* Araştırma kapsamında yer alan mühendislerin yarısından fazlası, özel sektörde uygulama alanında çalışan elektrik-elektronik ve bilgisayar mühendislerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda, mühendisler, yaşadıkları ülkeye çalışma koşulları, ücret durumu ve iş ilişkileri açısından Türkiye'ye göre çok daha iyi olarak değerlendirmektedirler. Buna karşın sosyal çevre ilişkileri açısından Türkiye'ye daha sıcak bakmaktadırlar.

* Görel olarak yakın zamanlarda yurt dışına gidilmiş olması, Türkiye ile olan yakın bağların sürdürüldüğünü göstermektedir. Mühendislerin yarışmadan fazlası yılda bir kere Türkiye'ye geldiklerini ve Türkiye'deki gelişmeleri yakından izlediklerini belirtmektedirler. Türkiye'ye yatırım anlamında ise, göçten teorik olarak beklenen geri bildirim etkisinin ortaya çıkmadığı görülmektedir. Mühendislerin %70'i, Türkiye'de yatırımlarının bulunmadığını belirtmişlerdir. Söz konusu durum, Türkiye'nin ekonomisinin istikrarsızlığının yarattığı belirsizlik ortamı kadar, araştırmaya katılan grubun yaş ortalamasının çok genç olmasından da kaynaklanmaktadır.

* Mesleki anlamda ise, gerek yurt dışında diğer ülkelerde yaşayan meslektaşları gerekse de Türkiye'de yaşayan meslektaşları ile ilişkilerinin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Meslektaşları ile ilişkiler, mesleki düzlemde olmaktan çok bireysel düzlemde gerçekleşen ilişkiler olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ortak çalışmalara katılım ve bu çalışmalardan memnun kalma oranı ise çok daha düşüktür. Memnun olmama nedenleri arasında, bireysel ilişkilerde yaşanan huzursuzluk ve projelerin bürokratik engeller ile karşılaşması ön plana çıkmaktadır.

* Yaşadıkları ülkeye ilk gittikleri zamanki geriye dönüş niyetleri ile mevcut geriye dönüş niyetleri arasında önemli bir fark bulunmaktadır. İlk gittikleri zamanda geriye dönme niyeti çok daha ağır basarken, zaman içinde söz konusu niyetin dönmeme yönünde ağırlık kazandığı görülmektedir.

* Şu anki dönüş niyetleri açısından ise, daha önceki çalışmaların aksine mühendislerin yarısının(%52) geri dönmeyi düşündükleri görülmektedir. Ancak, bu durumda Türkiye'deki mesleki ortamın iyileşmesinden kaynaklı bir etkinin varlığı söz konusu değildir. Geriye dönüş ön koşulu olarak büyük çoğunlukla ilk sırada mesleki ortamın iyileştirilmesi önerisini getirmeleri bunun diğer bir göstergesidir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ortaya çıkan huzursuz ortamın önemli bir etken olduğu düşünülmektedir. Nitekim geriye dönüşü düşünenlerin öncelikli nedeni Türkiye'deki sosyal ortam ve ilişkilerine duyulan özlem olarak karşımıza çıkmaktadır.

• Geriye dönüş için istenilen ortamın özelliklerinde ise %62,1 ile mesleki açıdan tatmin edici ortamın sağlanması ön plana çıkarken, bunu %20,1 ile siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması, %16,1 ile

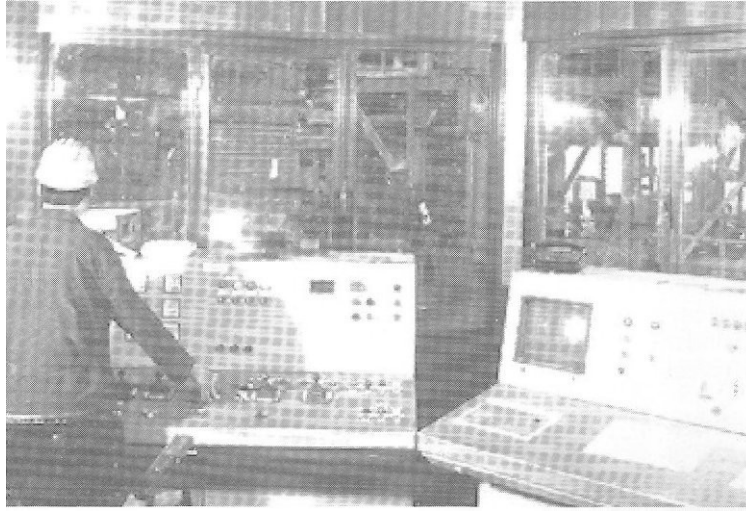
sosyal yaşamın kalitesinin iyileştirilmesi izlemektedir. Nitelikli işgücü politikalarına ilişkin olarak, mühendislerin %89,3'ü Türkiye'nin uyguladığı politikalar ile yurt dışına beyin göçünü teşvik ettiğini düşünürken, yaşadıkları ülkenin de beyin göçünü kendini çekmek için özel politikalarının olduğunu düşünenlerin oranı %83,9'dur.

• Araştırma kapsamında yer alan mühendislerin çoğunluğu, geri dönmeyi düşünmeseler bile, Türkiye'ye destek verme yönünde istekli olduklarını belirtmişlerdir. Destek vermeyi düşünenlerin oranı %65,8; düşünmekle birlikte herhangi bir destek biçimi önermeyenlerin oranı %23,9 ; düşünmeyenlerin oranı ise %10,3 olarak şekillenmektedir.

• Bu noktada, mühendislerin bu konuda bilinçli bir kamu politikası olduğu takdirde önemli bir potansiyel oluşturdukları ortaya çıkmaktadır. Destek biçimleri açısından geliştirdikleri öneriler ise, sırasıyla ortak çalışma ve projeler(%52,3) e-ağlar ve forumlar yoluyla destek(%27,7), uluslar arası seminer, toplantı ve konferanslara katılım(%16,9) iş alanında danışmanlık hizmetleri(%13,8) olarak sıralanmaktadır. Bir kişi birden fazla öneri geliştirdiği için söz konusu oranlar toplam içerisinde en fazla yinelenen öneri biçimlerini göstermektedir.

III. POLİTİKA ÖNERİLERİ :

Yaşama yerini seçme özgürlüğünün olduğu bir ortamda, göçü sınırlamak ile soruna çözüm bulmak anlamsızdır. Günümüzde artan uluslararası iletişim, etkileşim ve işbirliği çerçevesinde işgücü akımlarının artması kaçınılmazdır. Bu akımların artması, olumlu özellikler de taşımaktadır. Ancak, söz konusu hareketliliğinin göç eden birey yanında, ülke ve toplum için de yararlı sonuçlar ortaya çıkarması, bu konuda bilinçli stratejilerin oluşturulmasına bağlıdır. Bu çerçevede gerek teorik incelemelerimiz gerekse alan çalışmasının bulguları ışığında geliştirilen öneriler şunlardır:

Kısa Erimli Öneriler:

- Yurt dışında bulunan nitelikli işgücünü havuzunu belirlemek amacıyla, istatistik sistemlerinin geliştirilmesi ve sürekli izlenmesi,
 - Sadece yurt dışına giden işgücünün sayısı değil, geri dönenlere ve yurt dışında kalış sürelerine ilişkin kayıt sistemlerinin geliştirilmesi,
 - Yurt dışında bulunan uzmanların kendi aralarında ve yurt içindeki meslektaşları ile oluşturacakları ağ yapılarına katkı sağlayacak ortamların gelişimine öncelik verilmesi
- Bilim ve teknoloji alanında çalışan mühendisler özelinde ise, Türkiye'nin varolan koşulları veri kabul edildiğinde, öncelikli olarak, hiç olmaza belli bir süre için yurt dışında yaşayan mühendislerin geri dönüşünü özendirme yerine, onlarla kurulan stratejik bağları güçlendirmek ön plana çıkmaktadır. Bu noktada, yurt dışında yerleşik hale gelmiş mühendislerle ilişkin,
- Yurt dışındaki araştırmacıların, varolan tekno-parkların gelişimi için, yılın belli dönemlerinde Türkiye'ye gelmeleri desteklenerek, uygulamalı çalışmalarda yer almalarının sağlanması;
 - İnternet ortamında oluşturulacak, "e-düşünce atölyeleri" ile, meslektaşlar arasında sürekli bir etkileşim sağlanması ve bu etkileşim sonucu ortaya çıkan uygulamalı çalışmaların kamuoyuyla paylaşılması;
 - Yılın belli dönemlerinde, yurt içindeki ve yurt dışındaki uzmanların, Türkiye'nin yaşadığı, ekonomik ve sosyal sorun alanlarına yönelik öncelikli olarak belirlenecek "tematik" konularda düzenli konferansların düzenlenerek, çözüm önerileri geliştirilmesi;
 - Özellikle, genç kuşak uzmanlar için, zorunlu askerlik görevinin bir engel olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu noktada, söz konusu kişilerin askerlik görevini, pilot olarak seçilecek tekno-parklar ya da Türk Silahlı Kuvvetleri'nin AR-GE birimlerinde, aktif çalışmalar içinde yer alarak yapmalarının önemli bir özendirici olacağı düşünülmektedir.

Orta ve Uzun Erimli Öneriler:

- Eğitim ve işgücü politikalarının eşgüdümünün sağlanması;
- Mesleki ortamın iyileştirilmesine ve rekabet üstünlüğü sağlamaya yönelik kamu öncülüğünde başta AR-GE yatırımları olmak üzere bütüncül politikalar ile sanayinin geliştirilmesi;
- Kamu, üniversiteler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının birbirini dışlamak yerine, birlikte ve bir bütün olarak üretim, yenilikçilik ve AR-GE faaliyetlerini gerçekleştirme yönünde desteklenmesi;
- Yurt dışında lisans-üstü çalışmalar için öğrenci gönderiminde, gelecek için tetikleyici nitelikte olacak alanlarda ama öncelikle bu alanların alt-yapısı hazırlanarak öğrenci gönderilmesine dikkat edilmesi, sürecin sürekli izlenmesi ve böylelikle geri dönüş için özendirici sağlanması
- Uzun erimde bir bütün olarak, ekonomik, sosyal, siyasal istikrarın sağlanması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi

Geriye dönüşlere ortam sağlamak amacıyla,

- Varolan ve yeni kurulacak tekno-parklar özelinde, öncelikle pilot projelerin oluşturulması;
- Bu araştırma ve üretim alanlarında istihdam edilebilirliği artırmak amacıyla; yeni firmaların kuruluşunda, vergi kolaylıkları; kuruluş ve işletme sürecinde düşük faizli kredi olanakları; AR-GE destekleri; yurt dışından getirilecek alet ve ekipman için gümrük kolaylıkları; belli ölçülerde istihdam sağlayacak girişimler için sigorta primleri ödenmesinde kolaylıklar gibi aktif nitelikli bir takım düzenlemelere gidilmesi;
- Yeni ürün süreçlerinin geliştirilmesine yönelik girişimlerde, risk sermayesinin sağlanması, yurt dışında bulunan uzmanlardan danışmanlık hizmetleri alınması; yurt dışındaki Türklerin sahip olduğu firmalar ile ticari ilişkilerinin geliştirilmesi; söz konusu girişimler için dönmek isteyen uzmanların yol ve yaşam harcamalarının hiç olmazsa belli bir bölümünün karşılanması; ücretlerin, özendirici olacak düzeyde belirlenmesi; eşleri için istihdam kolaylıkları sağlanması; çocukların eğitim giderlerinin karşılanması gibi özendiricilerin sunulması da önemlidir.

Bu noktada, özellikle yurt dışında alışılan çalışma ortamının, söz konusu alanlarda yaratılmaya çalışılması öncelikli unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma, tüm bu unsurların yaşama geçirilmesinde, yurt dışında bulunan nitelikli işgücünün katkılarının da vazgeçilemez öneme sahip ve bu konuda yurt dışında stratejik insan gücü konumunda bulunan mühendislerin istekli olduğunu, bunun gerçekleşmesinin ise her şeyden önce kamunun istemi ve bu yönde uygulanacak politikalara bağlı bulunduğunu göstermektedir.

* **Dr. Arş. Gör. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak.**

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Gönüllüsü.

TOPLUM

KASTAMONU YAZILARI

"Kambur Köprü'nün İnsanları

Erdoğan BOZBAY*

Nasrullah Köprüsü - Kastamonu

Yolum ne zaman şehir merkezine düşse, gözüm bir süre onlara takılır kalır. Özellikle sabahın erken saatlerinde, sayısız insan tele dizilmiş kuşlar gibi **Kambur Köprü'nün(**)** kıyıcığında bekleşmektedir. Hangi mevsimde olursak olalım görüntü hiç değişmez. Belki biraz sayılar azalır ya da çoğalır. Yaşlısı, genci, zayıfı, şişmanı, kentlisi, köylüsü her türden insan sanki birilerinin yolunu gözlemektedir. Endişeli, tedirgin, biraz da ürkek. Çok geçmeden anlarsınız ki, bu insanlar, kendilerini işe götürecek birilerini bekleyen amelelerdir. Nitekim o birileri gelir, ihtiyacı kadar insanı seçer götürür, bir başkası gelir, o da seçer götürür. Her seçimle ya da seçilmeyişle umutlar birer birer tükenir. En sona doğaldır ki daha güçsüz, daha yaşlıca olanlar kalır. Onlar da öğle saatlerine kadar sabırla bekledikten sonra umutları yarına erteleyerek evin yolunu tutar. Son müdavimlerin gidişinin ardından üstüne biraz mahzunluk çöker **Kambur Köprü'nün**, ertesi sabah saatlerine kadar sessizliğe daha doğrusu işsizliğe gömülür. Ortalık transit geçenlere kalır.

*

İşte Hasan da tüm bu olayların yakın tanığı, kaç yüz yaşındaki **Kambur Köprü'ye** sıkça yolu düşenlerdendir. Sahi adı Hasan mıdır? Doğrusu emin değilim. O da her sabah umutla köprü'nün yolunu tutan, **"Ne iş olsa yaparım"** cılandandır. Ev taşır, dükkanlara mal taşır, kışın odun kırar, kömür taşır, inşatlarda amelilik yapar, temel kazar, harç karar, hatta duvar bile örer. Şimdilerde her şey makineyle yapıldığı için işler daha da bir kesatlaşmıştır. ille de şu soğuk kış günlerinde iş beklemek tam bir işkencedir. Bir yandan İlgaz'ın değiştiği yeri yakan ayazı, bir yandan eskimiş potinlerin üşüttüğü ayaklar, morarmış eller, hafiften kristallenmiş bıyıklar dayanma gücünü yer bitirir. Hele de iş çıkmadığı günler daha bir öfkelenir Hasan, istemese de şansına lanet okur. **"Ah çocuklar bir okusa"** diye geçirir aklından. O an bir çift güvercin havalanır sanki. Yüreği hafifler. Kızıyla oğlu olmasa şu işler de işsizlik de dayanılır gibi değildir. Hanımı bir yandan didinir, o bir yandan. Yine de durum bir arpa boyu yol misalidir. Kurtuluş çocuklarda, çocukların okumasın-dadır. Meydandaki saate takılır gözleri. On ikiye az kalmıştır. Kimselerin de gelip gideceği yoktur bu saatten sonra.. Arkadaşlarına **"hadî eyvallah"** ölerak evin yolunu tutar. Hiç olmazsa birkaç lokma bir şeyler atıştırıp, üstüne de iki üç bardak çay içince belki keyfi yerine gelir. Ellerini yıpanmış paltosunun ceplerinde ısıtmaya çalışarak dere boyunca yürümeye başlar. Arkadan yediği esintiye önlemek için paltosunun yakasını hafiften kaldırır. Rüzgarın da sürüklemesiyle adımları kendiliğinden hızlanmıştır. Düşünceleri de adımlarıyla yarış eder adeta, onlar da hızlanır. Her ne kadar etrafına bakmıyor gibi görünse de bir şeyciklerin farkında bile değildir. Kafa karmaşık olunca gözler de etrafı görmez olur. Son günlerde ne gülücükler yakışır dudağının kenarına, ne de hafiften mırıldandığı türküler. **"Hepsi eskidenmiş"** der içinden. Daha da beteri, son günlerde yakasını bir türlü bırakmayan iç hesaplaşmaları, kavgaları, kendi kendine koması onu giderek ürkütmektedir. Görenler deli diyecek diye akli çıkmakta, **"Nasıl düzelecek bu işler böyle"** sorusunu cevaplayamamak huzurunu kaçırmaktadır. Baktığını görmekte, duyduğunu anlamakta zorlanmaktadır. Dalgın adımlarla ilerlerken acı bir korna sesiyle kendine gelir Hasan. Karşı yolda, acayip fiyakalı bir arabanın sürücüsü, bisikletli çocuğa çarpmamak için acı bir firenle birlikte kornaya basmıştır. Çocuğun yanı sıra Hasanı da kendine getirmiştir kornayla karışık fren sesi. Allah'tan çocuğa bir şey olmamıştır da içi biraz rahatlamıştır. Bir kez daha bakar çocuktan yana. Henüz tamamlanmamış bir apartmanın girişine bisikletini çekmiş kendisi de yere çömelmiştir. Pek iyi göremese de korkudan titrediğini hisseder. Hasan bir süre çocuğu izledikten sonra tam yola koyulacakken, gözü bitmemiş inşaatın üstündeki bez ilana takılır. Gerçi hiç okul yüzü görmese de askerde Ali Okulu'na gitmiş, heceleyerek de olsa kendine yetecek kadar okumayı sokmuştur. Bütün dikkatini toplayarak, öğretmen önünde sınav oluncasına en ciddi haliyle ilanı hecelemeğe koyulur. **"SAT LIK SÜPER LÜ KÜS DA Yİ RE LEEER. ÇİFT A SAN SÖÖR. KAR TON Pİ YERRR. Sİ P000T AY DİN LAT MAAA, HER SAAT Sİ ÇAK SUU, TÜM O DA LAAAR LAMİNAT PARR KEEE 180, 215, 235, 370 METRE KAARE(dublekis) TELEFON....."**

Epeyce zorlansa da sonunda başarmıştır işte başarmasına ya ter içinde kalmıştır. Okuduklarından bazılarını anlamasa da en çok, her saat "sıcak su" olması ilgisini çekmiştir. **"Ne güzel olurdu her daim sıcak su."** diye düşünür. **"Hanım daha kolay yıkardı bulaşıkları, çamaşırları. Çoluk çocuk üşümeden bir güzel yıkanırık."** Oysa onların iki gözlü evinde her saat buz gibi su akmaktadır. Hatta onun da sürekli akması için geceleri musluklardan biri hafiften açık bırakılır. Yoksa o da akmaz olur, donar.

Bir ara midesi guruldar. Acıkma duygusunun iyiden iyiyeye bedenini sardığını hisseder. Sıcak bir çorbanın hayaliyle tekrar yola koyulur. Arkadan bakınca, çökmüş omuzları, bükülmüş beli, hafiften çıkmış kamburuyla olduğundan daha yaşlı görünmektedir Hasan. Oysa daha dünkü çocuktur. Kaç yüz yaşındaki **"Kambur Köprü"** sonunda onu da kendine benzetmiştir. Hem yürür, hem de söz verir kendi kendine. Bu okuduklarından ne hanımına söz edecektir, ne çocuklarına, ne de birlikte iş beklediği arkadaşlarına. **"Bırak kendileri görsünler"** der içinden. Belki bir tek **Kambur Köprü'ye** söz eder. Her zaman sıkıntıların, umutlarının ilk ve son durağı odur. Bir tek ona güvenir. Daha önce de defalarca sınamıştır. Her seferinde,

sözünü hiç kesmeden, alay etmeden(hafife almayan), ağırbaşlı bir bilge tavrıyla dinlemiştir Hasan'ı. Bugüne kadar paylaştığı sırları kimselere söylemediğinden öylesine emindir ki...

* Jeomorfolog

Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi

() Gerçek adı Nasrullah Köprüsü'dür. Görünümünden dolayı halk arasında "Kambur Köprü" olarak bilinmektedir.**

SOSYAL POLİTİKA

Kişilik ve Çalışma Davranışı**

Çeviren: Müge ERSOY - KART*

Bu makale, kişiliğin çalışma davranışında oynadığı rolü incelemektedir. Endüstri ve örgüt psikolojisi alanında önemli bir etkisi olan "Ayrımcı Özellik Kuramı", faktör analiziyle elde edilen bireysel özelliklerin kişiliğin temel yapı taşları olduğunu ileri sürmektedir. Yakın tarihlerde, Ayrımcı Özellik Kuramına dayalı olarak beş temel kişilik özelliği üzerinde söz birliği sağlanmıştır. "Büyük Beş" olarak bilinen ve bireyler arası kişilik farklılıklarını biçimlendiren bu faktörler, "öz disiplin, duygusal dengesizlik, dışadönüklük, uzlaşılabilirlik ve deneyime açıklık" olarak betimlenmiştir. Pek çok araştırma bulgusu "Büyük Beş" yapısının pek çok farklı ulus için geçerli olduğunu göstermiştir. Büyük Beş'in ortaya çıkışı hem açık bir kavramsal çerçeve sunmuş, hem de bunların nasıl ölçülebileceğine dair bir fikir sağlamıştır. Bu gelişme çalışma davranışında kişiliğin oynaması olası rol konusunda ilgiyi yeniden canlandırmıştır.

Ayrımcı Özellik Kuramına göre kişilik karakteristikleri, davranışın "ana" nedenleridir; ancak tek belirleyicisi değildirler. Kuşkusuz bireyin içinde bulunduğu koşulun da önemi vardır. O halde, nasıl davrandığımız kişiliğimizdeki tutarlı farklılıkların bir fonksiyonu olmakla beraber, içinde bulunduğumuz koşulların da bir fonksiyonudur. Çoğu zaman, koşulların en önemli bileşeni "diğer kişilerdir". Aslında koşulların belirlenmesi şansa bağlı değildir; büyük ölçüde nereye gideceğimize, ne yapacağımıza ve kimlerle görüşeceğimize kendimiz karar veririz. Dolayısıyla davranışlarımız da içinde bulunacağımız koşulları etkileyebilir. Bu, Bandura (1986) tarafından geliştirilen "Karşılıklı Belirleyicilik" kavramıdır ve kişiliğin etkisini incelemek için uygun bağlama açıkça işaret etmektedir.

KİŞİLİK VE İŞ: Çalışma yaşamında kişiliğin rolünü düşünürken bireysel davranışlar, karşılıklı etkileşimler, insanların gruplara ya da örgüte katkısına bakılabilir. Bireylerin işyerindeki performansını, kişiliğin ne ölçüde etkilediği belirlenmek istenirse ürün miktarı, karlılık, örgüte bağlılık, iş doyumunu ve genel yaşam doyumunu gibi değişkenlerin incelenmesi gerekir. Performans farklılıklarını bireysel özelliklerle açıklayan çalışmaların pek çoğu öncelikle "zekaya" vurgu yapmıştır. Genel zihinsel becerinin pek çok meslek ya da iş için performansla ilişkisi olduğu bulunmuştur. Ancak bir dizi özellikler setini kapsayan kişilik, zeka gibi tek bir yapıyı temsil etmez; aksine her bir kişilik özelliği davranışın farklı boyutlarını etkileyebilir. Dolayısıyla kişilik ve performans arasında açık bir ilişkinin gösterilmesi kolay değildir. Yine de yakın tarihli çalışmalar, Büyük Beş Modeli içinde yer alan her bir kişilik özelliğinin performansla ilişkisini incelemiştir. Barrick ve Mount (1991) tarafından yapılan bir meta-analizde, özdisiplinin bütün mesleklerde ve işlerde performansla bağlantılı olduğu bulunurken; satış ve yöneticilikle ilgili işlerde dışadönüklük ve performans arasında bir ilişki belirlenmiştir. Ancak "koşulun" davranışı etkilemesi mümkündür ve o nedenle kişilik özelliklerini sınırlandırıcı bir etkisi olabilir. Buna göre, işyerinde çalışırken bireyi etkileyebilecek bazı durum değişkenleri iş deseni, denetim, iş arkadaşları, ödül yapıları vb. olmalıdır.

Kuşkusuz aynı iş, pek çok farklı yolla gerçekleştirilebileceği gibi, farklı kişilik özelliklerine sahip bireyler de aynı işi farklı biçimlerde yapabilirler ve ortalama olarak özdeş bir performans ortaya çıkarabilirler. O nedenle bütün işler için genel performans ile belli bazı kişilik yapılarını ilişkilendirmeye çalışmak I. Tip Hatadır. Bu hatanın anlamı, öyle olmadığı halde, belli bir kişilik özelliğinin bütün işler için performansla ilişkili olduğuna dair yanlış bir karara varmaktır. Örneğin, hemen hemen her iş için, özdisiplinli olmak ve performans arasında bildirilen ilişkiden kuşku duymak için iyi bir gerekçe Robertson ve arkadaşlarının (1997) çalışmasında ortaya çıkmıştır. Başarılı yönetici performansı, özdisiplinli olmak arasında yordanan ilişkinin bulunmadığı bu çalışmada, tertipli olma ve kaliteye düşkünlük ile genel iş performansı arasında hesaplanan ılımlı korelasyonlara karşılık, arkadaşlar ve çalışanlarca sevilme ve onaylanma ile ilişkili bulunan kişilik özelliklerinin (konuşkan, ikna edici, yenilikçi ve esnek) disiplinli davranışları temsil etmediği görülmüştür. Bu noktada, ilk kez Borman ve Motowidlo'nun (1993) önerdiği, görev performansı ile bağlamsal performans arasında bir ayırım yapılması önemlidir. Görev performansı, işin teknik özümüyle ilgili davranışları içerirken; bağlamsal performans, işin teknik özümüyle ilgili davranışların sergilendiği sosyal ve örgütsel çevrenin biçimlendirdiği etkinliktir. Bağlamsal performans, formel olarak işin bir parçası olmayan faaliyetleri üstlenmeye gönüllü olmak, başkalarına yardım etmek ve iş arkadaşlarıyla iş birliği yapmak gibi davranışları içerir. Hem görev performansı hem de bağlamsal performansının genel performansa bağımsız katkıları söz konusudur ve ayrıca araştırmalar kişilik değişkenlerinin bağlamsal performansla görev performansına nazaran çok daha yüksek korelasyon gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Bağlamsal performans ile örgütsel yurttaşlık davranışı arasında da bir ilişki vardır. Organ ve Paine'e göre (1997) örgütsel yurttaşlık, o örgütün kolektif karakterini destekler ve güçlendirir; çünkü bireyler arasındaki ilişkileri pekiştirmektedir. Organ ve Ryan (1995), 55 çalışmayı içeren bir meta-analizde, Büyük Beş Modelindeki özdisiplin özelliğinin, örgütsel vatandaşlık davranışının iki temel boyutundan biri olan "itaat" ile ilişkili olduğunu bulmuştur.

Grup ya da takım çalışmasıyla ilgilenen araştırmaların çoğu, insanların kişiliklerinin, başkalarıyla beraber çalıştıklarında bir etki yarattığını bulmuştur. Belbin'in önerdiği ve Dulewicz'in (1985) geliştirdiği "Takım Roller Kuramına" göre bir ekip rolü, üyelerin birbirleriyle etkileşerek, bir bütün olarak takımın işleyişini ve ilerlemesini kolaylaştıran yola ait davranışsal özellikler modelidir. Kurama göre insanlar kişiliklerine bağlı olarak, takım rollerinin birine ya da daha fazlasına uyma becerisine sahiptirler. Kuram, ancak her takım üyesi

hem görev hem de bağlamsal rolleri oynarsa, başarılı olunabileceğini öne sürmektedir. İnsanların, başkalarıyla çalışırken belli bazı takım rollerine uyum sağlamayı, diğerlerine tercih etmesi de mümkündür. Gerçekten duygusal dengesizlik, dışadönüklük ve özdisiplin kişilik özelliklerinin, kendi kendini yöneten iş grupları içinde, çalışanlarda "benlik-yeterliği" duygusu yarattığı bulunmuştur. (Thoms ve ark., 1996). İş tasarımı daha çok özerklik gibi bazı faktörlerin de iş performansını etkileyeceği söylenebilir. Özerkliğin daha çok çabalamayı cesaretlendireceğine dair güdüsel açıklamalar ışığında, sorunları bulmak ve çözmek gereği duyan ve bunun için uğraşan çalışanların performansının daha iyi olacağı düşünülebilir. İş gruplarını yöneten liderlerin kişilik özellikleri de önemlidir. Liderin performansının dışadönüklük, duygusal dengesizliğin olmaması, özdisiplinli olma ve uzlaşılabilir olma özellikleriyle ilişkili olduğuna dair araştırma bulguları söz konusudur. Ayrıca liderlerin kişilikleri ile ekiplerinin performansı arasında da bir ilişki olabileceği önerilmiştir. Örneğin pilot ile mürettebatın performansı arasında anlamlı korelasyonlar hesaplanmış; uzlaşılabilir ve duygusal olarak dengeli kaptanların ekiplerinin en az hatayı yapanlar olduğu bulunmuştur. Ancak Hogan ve arkadaşları (1994) etkin liderliğin temelini, ekip kurma becerisi olduğunu; çünkü kişiliğin, görev performansından çok, bağlamsal performansı yordadığını öne sürmüşlerdir. Gerçekten liderlerin niçin başarısız olduğunu ya da işlerin niçin raydan çıktığını inceleyen araştırmalar, bazı yöneticilerin teknik beceri yüzünden başarısız olduğunu göstermiştir; dolayısıyla yönetici seçiminde hem bilgi hem de kişilik değerlendirmeleri yapmak, başarısızlıkların azaltılmasını sağlayabilir. Bilindiği gibi iş doyum ve örgüte bağlılık gibi tutumlar, bireyin işten ayrılma davranışının öncülleridir ve bu tutumların biçimlenmesinde kişilik yine söz sahibi olabilir. İşten ayrılma eğilimini etkileyen bir kişilik özelliğinin, kendini denetleme (self-monitoring) olduğu bulunmuştur. Ayrıca dışadönüklük, daha yüksek iş doyumuyla ilişkiliyken, duygusal dengesizlik daha düşük iş doyumuyla ilişkilidir. Ancak bu açık kanıtlar iş doyumunun belirleyicilerine dair bir tereddüt yaratmaktadır; çünkü kişiliği iş doyumunun yordayıcısı olarak kabul etmek, iş ve çalışma deseni aracılığıyla çalışanların iş doyumunu etkileyebilirle seçeneğini yitirmek anlamı taşıyacaktır. Üstelik genetik bilimi araştırmaları da, ayrı çevrelerde yetişmiş olan tek yumurta ikizlerinin, bildirdikleri iş doyumunu düzeylerinin oldukça korelatif olduğunu göstermiş ve o nedenle "genetik" bir bileşenin bundan sorumlu olabileceğini önermiştir. İş doyumunun, doğuştan gelen bir şey olması herhalde olası değildir; ama bazı kişilik özelliklerinin, iş doyumunu biçimlendirdiği pekala düşünülebilir. Örneğin dünyayı olumsuz görme ve zevk almama eğilimini simgeleyen "negatif duygusallık" düzeyi yüksek bir kişi, iş ortamını başkalarına göre daha doyumsuz, nahoş ve menfi değerlendirebilir. İşte, ikizlerin benzer iş doyumuna da doğuştan sahip oldukları benzer kişilik özellikleri yüzünden ortaya çıkmış olabilir. Spector ve O'Connell (1994) tarafından yapılan boylamsal bir çalışmada da negatif duygusallığın yanı sıra denetim odağı ve A Tipi Davranış Tarzının iş stresörlerini yordadığı bulunmuştur.

KİŞİLİK VE İŞ PERFORMANSI İÇİN BİR MODEL

Kişilik ile iş performansı arasındaki ilişki için bu makalede önerilen modelde, yetenekler en geniş anlamıyla tanımlanmış ve işyerinde meydana gelen bütün davranışlardan sorumlu olabilecek yapılar modele dahil edilmiştir. Modelde, genel performansın iki bileşeni vardır ve bunlar görev performansı ile bağlamsal performanstır. Bunların her biri kendisiyle bağlantılı beceriler setinin sergilenmesini gerektirmektedir. Bir işte en başarılı olanlar her iki bileşen için de zorunlu olan becerileri sergileyebilen kişiler olacaktır. Kuşkusuz her işin gerektirdiği beceriler (kişiler arası ilişkiler ya da analitik yetenekler) farklıdır; o nedenle beceriler ile genel iş performansı arasındaki ilişki, o işin ya da mesleğin gerektirdiklerine göre biçimlenmektedir. Buna göre "durum"(yani işin talepleri) davranışın önemli bir belirleyicisidir. Elbette, istenen olumlu sonuca varabilmek için birden fazla yol vardır; o nedenle belli bir işin başarılması için katı bir beceriler seti önermek yerine, başarıya yol açabilecek olası beceri birleşimleri önermek, daha akılcıdır. Çalışanların, durumun bilişsel-duygusal bileşenlerine dikkat etme ve bu zihinsel simgeleri anlamlandırma eğilimi, bilgi düzeyi, beklenti ve inançları, duyguları, amaçları ve değerleri ile bilişsel becerileri, bu "duruma" daha sonra hangi davranışsal tepkinin verilebileceğini keşfetmelerini sağlar. O halde, hem durumun algılanışı hem de buna karşı sergilenecek davranışlar çalışanların kişilik eğilimlerinden güçlü biçimde etkilenecektir. Genel performansı tek bir yapı olmak yerine, görev ve bağlamsal performans olarak kavramlaştırmak, daha önce de değinildiği gibi, kişilik faktörlerinin bağlamsal performansla daha yakından ilgili olduğuna dair anlayışa zemin hazırlamıştır. Ayrıca bireysel yetenekler, birbirleriyle etkileşen kişilik yapılarının bir eseri olarak düşünülebilir; o nedenle tek bir kişilik özelliğini iş performansıyla ilişkilendirmeye çalışmak hata olacaktır.

Kişiliğin işle ilgili pek çok değişkeni etkilediği açıktır ve o nedenle çalışma davranışını açıklarken, kişiliğe çok daha merkezi bir rol tanımlamak yerinde olacaktır. Unutulmaması gereken, durum ile kişilikteki bireysel farklar arasında bir etkileşim bulunduğu ve iş ile örgütsel değişkenler ve kişilik arasındaki etkileşimin de genel performans düzeyini belirlediğidir. Büyük Beş Modelindeki **sınırlı** kişilik 92Şliklişinin öTŞŞinŞ gŞŞŞn bir analiz düzeyinin örgütlerdeki insan davranışlarının karmaşıklığını anlayabilmek için gerekli olduğu da önerilebilir. Büyük Beşte yer almayan çok çeşitli bireysel fark boyutları (denetim odağı, yükleme stili gibi) çalışma ortamında son derece önemlidir. Ayrıca işle ilgili bazı gerekli beceri ve yetenekler de mutlaka hesaba katılmalıdır.

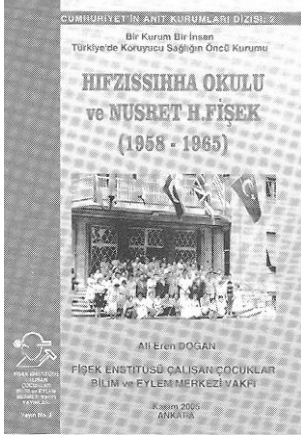
* Yrd. Doç.Dr. , Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

** Robertson, I., Callinan M. (1998). Personality and Work Behaviour European Journal of Work & Organization Psychology, 7,3,321-340.

KİTAP ELEŞTİRİSİ

Hıfzıssıhha Okulu ve Nusret H. Fişek

Mümtaz PEKER*

Kitabı eleştirim nüfusbilim araştırmaları açısından olacak. Avrupa'da sanayileşme süreci ile birlikte ölüm hızlarında düzenli bir azalma görülmeye başladı. Doğurganlık ise, süregelen yüksek hızını koruyordu. Tarihte ilk kez nüfusun yıllık artış hızı yüzde bir düzeyine ulaştı.. Bunun üzerine, başka kilise yetkilileri olmak üzere üniversite ve bürokrasi, konu üzerinde tartışmaya başladı. Toplumda "Nereye gidiyoruz?" sorusu ciddi biçimde tartışılmaya başlandı. Sorunun çözümü için, değişik fikirler kilise ve üniversite tarafından üretildi. İnsanlık kendisinde oluşan sorunun çözümünü yine kendisinde aradı ve kilisenin önerdiği cinsel sakınmayı, fakirlerin geç evlenmesi ya da evlenmemesini, bilimin bulduğu gebeliği önleyici teknikleri cinsel yaşamında uygulamaya koydu. Böylece evli çiftler hem istedikleri ve ideal buldukları sayıda çocuğa sahip oldu; hem de aile gelirini arttırmak için ekonomide kadın işgücünün değerlendirildiği geniş bir yelpaze oluşturuldu. Kalkınma, cinsiyet açısından çift motorlu bir emek ve beyin gücü ile beklenmeyen ivme kazandı. Gelişmekte olan ülkeler, nüfussal değişim sürecini, Batı'dan aldıkları teknoloji ve

bilgiler ile yaşama geçirdiler. Ancak burada önemli bir farklılık vardı. Batı toplumları, sanayileşme sürecinde ölüm hızlarını zamana yayarak azaltmışlardı. Gelişmekte olan ülkeler ise, bunu, 1940-50 döneminde kısa bir sürede batı sağlık teknolojisini, halk sağlığı hizmetleri ile bütünleştirerek sağladı. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin yüksek olan doğum hızları ise sürüyordu. Örneklediğimiz olayın, her iki toplumdaki etkisini, basit nüfus artışı ile gösterdiğimizde ortaya korkunç bir tablo çıkıyor. Batı toplumlarında nüfus artışının %1 olduğu durumda, toplumun nüfusu (72/r eşitliğine göre, burada "r" yıllık nüfus artışını gösterir) 72 yılda ikiye katlanacağı hesaplandığında, bu toplumların aydınları "Nereye gidiyoruz?" sorusunda yanıt bulma telaşına girmişlerdir. Türkiye'de ise "r"nin 2'e yaklaştığı ve nüfusun 24 yılda ikiye katlanacağı durumda toplumun olayı algılaması hocaların tam anlamı ile çok komik. Nüfusumuzun bu denli artışını basın servişle karşılıyor. Üniversite hocaları ve ulemaları, kendi sığ bilgilerine göre gidişin çok iyi olduğunu söylemekte ya da bilimsel makale adı altında yayınlamakta. Hükümet başkanı A. Menderes'in ise TBMM'deki konuşması sevincin boyutunun ne olduğunu açıkça göstermekte.

Toplumda bu ağır birliğine karşı, gidişin iyi olmadığını söyleyenler de vardı. Bunlardan biri Haluk Cillov Hoca, Milliyetle yazdığı bir makalede, "içgöçler ile kentlerin düzensiz büyüdüğünü ve kentsel işsizliğin ciddi boyutlara ulaştığını, buna çare üretilmesi gerektiğini" naif duygularla topluma anlatıyordu. Vay sen misin, bunları yazan?! Başbakan Menderes, koskoca Prof. Haluk Cillov'u uçakla Ankara'ya getirtiyor; kendisine başbakanlıktaki makamında "dersini (!)" vermekte gecikmedi (Prof. Cillov ile özel görüşme, Antalya Akkum Konferansı, 1974). Dertlere derman için, üniversitelerden başka bir ses yok.

Öte yandan 1958 yılında Ankara'da Hıfzıssıhha Okulu'nda, müdür Nusret H.Fişek, okulun amaçlarına ilişkin temel politikayı değiştirmekteydi. Okulda, Halk Sağlığı Araştırma Merkezi olarak geliştirme yönünde bir program uygulamaya koymaktaydı. Ülkemizde nüfusun yılda yaklaşık %3 düzeyinde arttığı bu dönemde, nüfusbilime ilişkin çalışmaları doktorlara yaptırmakla uğraşmaktaydı. 1959-1963 yılları arasında örneklem çapları küçük olmakla birlikte, bulguları nüfusbilim açısından ilk ve önemli olan çalışmaları yaptırmıştı. Bütün bunlara imzasını atan o saygın yönetici hayatı boyunca çalışma masanın arkasında eksik etmediği "Söz Uçar, Yazı Kalır" kuralının gereği, arkadaşlarıyla birlikte bir durum değerlendirmesi hazırlamıştı. Bu çalışmayı, Türkiye'nin durumunu dünyaya anlatmak üzere Birleşmiş Milletlerin Population and Vital Statistics Report A seri Cilt 16 No. 1'inde yayınlamıştı.

Nusret H. Fişek, Türkiye'nin geleneksel nüfus politikasını değiştirme için sorumlu kişileri ikna etme yöntemi olarak bilimsel çalışmaların verilerini hem TBMM Sağlık Komisyonu'na sunmuş; hem de ilgililere dağıttı. Dahası 1960'lı yıllarda kurulan DPT'deki sosyal bilimciler ile olayı elindeki araştırma bilgileri bağlamında tartışmıştı. Böylece konunun, DPT aracılığıyla Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda geniş ölçekte yer almasını sağladı. Gerek nüfus konusundaki politik değişiklikler ve sağlık hizmetlerinin sosyalizasyonu, gerekse Hıfzıssıhha Okulu'nu Akademiye dönüştürülmesi konusunda Başbakan İsmet İnönü'den hep destek görmüştür.

Biraz daha ilerleyelim. 1962'li yıllar. Batı aydınları özellikle hızla üreyen ülkeler için insanlık açısından belli kaygılar duymaktaydılar. Bunun için bu ülkelerde ailelerin nüfus planlaması için bilgi düzeylerini, olaya karşı tutumlarını ve sonuçta bu konudaki davranışlarını belirleyen çalışmaları için geniş bir tartışma zemini başlatmışlardı. Türkiye'de, olguya, üniversitelerden ilgi yine sıfır düzeyinde. Fakat doğurganlık ciddi boyutta. Her yıl ülkemize yeni nüfus eklenirken, aileler de ne yapacakları konusunda kararsız. Bu konuda çözüm üretmesi gereken de, sorumlulukları üzerinde toplayan Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı. İşte bu tartışmalara sözkonusu dönemde o saygın yönetici, toplumdan gelecek tüm eleştirilere karşı, bilimsel toplantılara katılmakta bir sakınca görmez. Hem de Kurumunun ağır topları ile birlikte. Dahası 1963 yılında diğer ülkeler ile birlikte ülkemizde ilk KAP (Bilgi, tutum ve kullanım) araştırmasını, Hıfzıssıhha Okulu aracılığıyla yaptırmıştır. Olguyu anlamayanlara göre suçu çok büyüktür. Çünkü CENTO danışmanı K.

E. Gale'den bilimsel danışmanlık hizmeti almıştır. Kendisinin bana kendi evinde on sene sonra (1972 sonlarında) yemekte anlattıkları karşısında dondum kaldım ("Dr. Nusret H. Fişek : O Bizim de Hocamızdı", TTB Dergisi ve Ege Üniversitesi Sosyoloji Dergisi).

Hıfzıssıhha Okulu Müdürü Nusret H. Fişek'in, nüfusbilime katkıları bununla da kalmaz. Türkiye'de doğurganlık, ölüm düzeyleri ve nüfus artışı üzerine çalışmayı, Okul'unda başlatır. Ülkede yaşayan tüm nüfusa ilişkin doğum, ölüm özellikle bebek-ço-cuk ölüm verileri ilk olarak böylesi kılcal ölçümlü bir araştırma ile saptanmış ve yayınlanmıştır. Türkiye Nüfus Araştırmasının (1963-1967) verileri, diğer çalışmalarda önceden gözlemlenen bir noktayı, ölüm düzeylerinin değişik bir yaş örüntüsüne sahip olduğunu doğrulamış; SSB, bunun ışığında kendisine yeni bir yol haritası çizmek zorunda kalmıştır. Yol haritasının temel değişkeni ise, evlenme düzeninde değişimknin önemsiz olduğu Türkiye'de doğurganlıktaki değişimlerin temel nedeninin evlilik içi doğum kontrolünün artmış olduğu bulgusudur.

Kamu, topluma bu konuda gerekli hizmeti sunmakta idi. Ne var ki, çizilen yol haritasına Süleyman Demirel uymadı (Nusret H.Fişek: Halk Sağlığına Giriş). Bu nedenle Türkiye'de halk, sürekli olarak hem kamu hizmetlerinden yoksun kaldı; hem de düşünce olarak kamunun önünde gitti.

Türkiye nüfus bilimine Hıfzıssıhha Okulu Müdürü Nusret Fişek'in anılmazsa olmaz katkıları vardır. Bu katkıları sergilememiz gerekir. Bunları yalnızca ben söylemiyorum. Değerlendirme, bizim öğrenciliğimizin ağır toparından Analey J. Caale ait. "Gelişmekte olan ülkelerde alışıl gelmiş model şöyledir: Toplumbilimciler, özellikle nüfus uzmanları, hükümet çevrelerindeki uyanmadan önce, nüfus sorunlarını ve konularını kavramaya başlarlar. Ancak Türkiye'de gelişme karşıt yönde olmuştur. Türkiye'de çok az toplumbilimcinin nüfusbilim konusunda bilgi sahibi olduğu bir dönemde devlet aile planlaması programının ilk şartlarını yerine getirmiştir" (Türkiye Demografyası içinde, 13.bölüm, sayfa 30 Ankara 1971) .

Nusret Fişek hocamızı korumak değil, ama hakkını teslim etmek bizim boynumuza borç olsun.

VAKIF HABERLERİ

Toplantılar... Toplantılar...

Son iki ay içerisinde, çocuk emeği ve topluma yönelik hizmetler alanında bir çok toplantı ve birliktelik gerçekleşti. Bu toplantı ve platformlara Vakfımız temsilciler gönderdi. **Oya Fişek, Şenay Gökbayrak, Akasya Kansu ve Onur Sunal** bizi hem temsil ettiler ve hem de izlenimleri değerlendirmeleri ile bizi aydınlattılar.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SEHÇK), Avrupa Birliği ve UNICEF tarafından 12-13 Haziran'da Ankara'da Swiss Otelde "**Çocuk Yoksulluğu'nu Önleme Konferansı**" düzenlendi. Vakfımızı temsilen konferansa katılan katılımcılar, "Çocuk işçiliği" ve "STK ve akademisyenlerin çocuk yoksulluğuna bakışı" başlıklı gruplarda yer almıştır. Gerek grup çalışmaları gerekse de ortak sunumlardan elde edilen izlenimler, sorunun, yıllardan beri süregelen tartışmalardan farklı bir noktaya taşınmadığını göstermektedir. Bu konferansı ilginç kılan noktalardan biri de, söz konusu grup çalışmalarından çıkan sonuçların, "Sosyal İçerme Belgesi"ne yansıtılmasının belirtilmesidir. Avrupa Komisyonu temsilcilerinin, konferans süresince yaptıkları vurgu, AB üyesi ülkelerde de çocuk yoksulluğunun her ne kadar üye ülkeler arasında farklılık olsa da önemli boyutlara ulaşması ve sorunun önlenmesi adına çocukların durumunun öncelikli bir politika unsuru olarak ele alınması gereğidir. Yıllardan beri Avrupa sosyal politikası içinde önemli bir ayak olan cinsiyet eşitliğinden sonra, çocuk yoksulluğu ile mücadelenin de, Avrupa sosyal politikası içinde önümüzdeki yıllarda ana-akım içinde yer alacağı en azından bu konuda azımsanmayacak bir uzlaşma olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve UNICEF'in ortak çalışması olan "**Çocuk Yoksulluğu**" projesi ile ilgili toplantı 13 Haziran günü Ankara'da Swiss Otel'de yapıldı. Yoksulluğun, yine, en lüks otellerde tartışılması önemli ve rahatsız edici bir çelişkiydi. Buna karşın Honaz Kaymakamı **Atilla Kantay**'in, tarımda çocuk işçiliği ve mevsimlik işçilerin yaşama ve çalışma koşullarına ilişkin anlattıkları ve bir mülki amir olarak elde ettiği parlak sonuçları aktarması, toplantının en önemli kazancıydı.

Atilla Kantay konuşmasında, akademik açıklamaların daha önceki konuşmacı tarafından dile getirilmesi nedeniyle izlenimlerini aktardı ve buna bağlı kimi istatistikleri sundu. Kantay konuşmasında, görev yaptığı çeşitli ilçeleri ve buradaki çalışan çocukların durumlarını gruba sundu. Konuşmasına başlamadan önce Anadolu'daki görevleri sırasında çekilen '**Anadolu'nun Kaya Çiğdemleri**' adlı dokuz dakikalık belgesel gösterildi. Daha sonra bölgesel olarak yaşananlar ve bunlarla ilgili izlenimler Kantay tarafından grup üyelerine aktarıldı.

Atilla Kantay ilk olarak Eskişehir'in Alpu ilçesinde karşılaştığı Urfa Viranşehir'den gelen tarım işçilerinin durumlarını anlattı. Burada tarım sektöründe çalışan çocuklar ile sanayi sektöründe çalışan çocuklar arasındaki farklar üzerinde durdu. Sanayi bölgesindeki çocukların sektörün işleyişi nedeniyle tek bir alanda toplandıklarını, dolayısıyla iletişim kurulması kolay gruplar olduklarını; ancak tarım sektöründeki çocukların geniş tarım arazilerinde çalıştıkları için ulaşılması zor gruplar olduklarını belirtti. Ayrıca bu bölgedeki çalışılan çocuk işçilere ve ailelerine dört ay boyunca yemek verildiği anlattı. Kantay, daha sonra Ağrı ve Denizli'deki izlenimlerini de toplantıya katılanlarla paylaştı. Ağrı'da yerel yönetimlerin, artık aşiretlerin ellerinde olduğu için milli eğitim müdürlüklerinin de bundan doğrudan etkilendiklerini; ve öğretimin aksadığını anlattı. Denizli'nin Honaz ilçesinde yaşayan Roman asıllı çadırda yaşayan çocuklar için de taşınmalı eğitim öğretimin önümüzdeki yıl hayat geçeceği söylendi.

Kantay konuşmasını, çocuk yoksulluğunun büyük bir yangın olduğunu ve giderek büyüdüğünü anlatarak devam ettirdi. Daha sonra da toplumsal düzende yabancı yardım kuruluşlarına gerek duyulmadan da bu tip yardımların, desteklerin devlet tarafından yönlendirilebileceği üzerinde duruldu. Özellikle kırsal kesimde bu tip yardımların ancak ve ancak yerel ve merkezi idareye düştüğü, bu tür uygulamaların yaşama geçirilmesinin de kaymakamlara, öğretmenlere, jandarmaya ve gönüllü yurttaşlara düştüğünün altı çizdi. Büyük yardım kuruluşlarının yaptığı yardımların yüzeysel kaldığını, bu gibi işlerin asıl kaynağına ulaşmadığını söyledi. Sorunların yönetim birimlerinde çözülebilmesi sürecinde gelişmelerin her yörenin kendine özgü özelliklerini de göz önüne alarak mülki idarelerin önemine değinen Kantay, konuların, ilgili sivil toplum örgütlerinin masa başında çözebileceği türden sorunlar olmadığını vurguladı.

19-20 Haziran'da UNICEF tarafından düzenlenen ve Swiss Otel'de gerçekleştirilen "**II.Çocuk Koruma Savunu Çalıştay**", üç ana kümeden oluşuyordu:

1. Çocuk Koruma Sisteminde Parlatonun Rolünün Geliştirilmesi,
2. Çocuk Koruma Sistemine İlişkin Uygulamalar
3. SEHÇK Kanun Tasarı Taslağı.

Tüm bu konularda, UNICEF program koordinatörü Ula Pieters'in baskın rolü dikkat çekiciydi. UNICEF'in "ulusun egemenlik alanı" olarak belirlenmiş Parlamento ve onun çıkaracağı bir yasa konusunda öne çıkması, önemli ve rahatsız ediciydi. Bir çok aksaklığı ve yanlış yaklaşımları içinde barındıran böylesi bir yasanın, Parlamento'dan mutlaka çıkması gerektiğinin, böyle bir toplantıda vurgulanmasının üzerine bir kez daha düşünülmesi gerektiğine inanıyoruz.

23-24 Haziran tarihlerinde **Ankara Çocuk Hakları İşbirliği Platformu'nun** toplantısına katıldık. Birarada hareket etme niyetinde olan ve çocuk haklarıyla ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının biraraya gelme çabaları çok önemli. Dayatmacılıktan uzak, her örgütün kendi hareket alanında özgürce eylemlerini

gerçekleştirebileceği, ama çalışmaların bir uyum ve eşgüdüm içerisinde gerçekleştirilmesi gerek. Aynı alanda çalışan örgütlerin birbirlerine gereksinimleri var; birbirlerinden öğrenecekleri de çok şey var.

VAKIF HABERLERİ

Zorlu kış... Ardından bahar

Oya FİŞEK*

Devlet İstatistik Kurumu'nun tüketim harcamaları araştırması sonuçlarında gelir gruplarına göre harcama türleri arasında en büyük fark eğitim harcamalarında ortaya çıkmış. Üst gelir grubundaki 3.519.000 aile geçen yıl 68,1 milyon liralık eğitim harcaması yaparken; bu tutar alt gelir grubunda 0,5 milyon lirada kalmış. Yani zenginlerin eğitime ayırdıkları para, yoksul kesimin ayırdığından tam 136 kat fazla. Toplam işsiz sayısının 2.850.000 kişiye ulaştığı düşünülürse, yaşamak için savaş veren bu insanların eğitime yeterince pay ayıramamaları doğal değil mi? Doğal olmayan bu gerçekleri görüp, bilip çözüm üretmemek; susmak; gündem değiştirmek. Doğal olmayan, devlet bütçesinden eğitime az pay ayırmak. Özel okullara, özel üniversitelere kol-kanat gerip, devlet okullarını göz ardı etmek, alt yapısını hazırlamadan 8 yıllık zorunlu ilköğretim yarasını çıkarıp, arkasını kovalamamak. Doğal olmayan, sınıfta kalma olmadığı için, ilköğretimi bitiren yüzlerce öğren- cinin hala okuma yazma bilmemesi, dört işlem yapamaması. Okumayı daha sökmemiş çocuklara dördüncü sınıfta İngilizce öğretilmeye çalışılması. Doğal olmayan, Ankara'da yaşayan milyonlarca insanın Boztepe mahallesi gibi bir çok mahallede yaşayanları tanımaması, onlar için birşeyler yapmaması.

Bu yıl Boztepe mahallesinde, yoksulluk daha da belini büktü herkesin.

Kızlarımızdan birinin babası "Evin reisi değiliz biz bacım. İşsizlik acı. Ama işsiz aile reisi olmak daha acı" dedi; sonra da utanç ve çaresizlik içinde başını önüne eğdi. Mahallede onun gibi yüzlerce baba vardı. Onun bu çaresizliği içimizi acıttı. Çünkü bu yıl yoksulluğun işsizliğin üstüne bir de karakış göz açtırmadı. Boztepe mahallesinde yaşayanlarla birlikte zorlu bir kış geçirdik. Su boruları patladı. Patlayan borulardan fışkıran sular, Genç Kız Evimizi bastı. Bütün mahalleli imdadımıza yetişti. Artık bizi kendilerinden sayıyorlardı. Her yıl bir-bir buçuk, hadi bilemedin iki ton kömür yakılırdı sobada. Ama bu yıl kış bitmek bilmedi. Kömürlerle birlikte evdeki erzaklar da, kış için ayrılan paralar da tükendi. Çocuklar çok sık hastalanıyordu. Öksürükleri yüreğimizi daraltıyordu. Zaten zayıf, çelimsiz olan bünyeleri yine de inanılmaz bir biçimde karakışa meydan okuyordu. Genç Kız Evimize gelen kızlarımıza okuldan geldikleri zaman verdiğimiz meyve, kek, poğaçaya gibi yiyeceklerin ve sütün miktarını arttırdık. Ama gördük-ki çocukların çoğu "Ben doydum, kalanını eve kardeşlerime götürebilir miyim?" demeye başladı. Oysa, doymadıklarını anlamamak için kör olmak gerekiyordu. Okullar kar tatili verince, kentteki çocuklar bayram ederken, Boztepe'deki genç kızlarımızın gözlerini umutsuzluk kararttı. "Siz burayı kapatmayacaksınız değil mi?" dediler. "Hayır" dedik, "Hatta okulların kar tatili bitene kadar sabahtan gelebilirsiniz". Tüm kızlarımızın gözlerine, yeryüzünü aydınlatacak kadar ışık doldu. Sobamız bütün bir kış boyunca çıtır çıtır yandı. Soframızda meyvelerimiz, keklerimiz, sütümüz hep oldu. Keyifle, ama hiç durmadan çalıştı kızlarımız. Bu çalışma tempomuza üç kez ara verdik. Bir gün kızlarımızı ve annelerini tiyatroya götürdük. Bu onların yaşamında bir ilkti. Haftalarca mahallede konuşuldu. Önümüzdeki yıl da gitme sözü alana kadar direndiler. Tiyatroyu çok ama çok sevmişlerdi. Sonra, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü'nü ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı kutladık hep birlikte. Güldük eğlendik. Çocuk ve kadın hakları, ulusal egemenlik üzerine söyleştik. Gönüllülerimizin hazırladıkları yiyecekleri yedik; armağanları dağıttık. Çocuklar ilk kez tattıkları çikolatalı pastalarını yedikten sonra, gerçekten çılgınlar gibi eğlenip bayramlarını kutladılar. Ertesi gün yine çalışmaya başladılar. Çünkü hepsi başarılı olmak istiyorlardı.

Evimizde, iki tane Fatma'mız vardı. Biri sarışın yeşil gözlü. "Sarı Fatma" diyorduk ona. Hakkari'den göç etmişlerdi Ankara'ya. Türkçesi çok zayıftı. O yüzden derstleri tam olarak anlayamıyordu. Her dersten kötü not alıyordu. Sarı Fatma, çareyi susmakta bulmuştu. Susmanın hiçbir konuda çözüm olmadığını, sorunların üstüne gitmek gerektiğini onun anlayacağı bir dille bıkip usanmadan anlattık. Sevgiyle sarılıp, ona güvendiğimizi, başarabileceğine inandığımızı söyledik; iyi de etmişiz. Sarı Fatma kış boyu Türkçesini geliştirmek için durup dinlenmeden kitap okudu. Okuduğunu bizlere anlattı. Hatta arkadaşları biraz derslere ara verip bilgisayar oynarken bile, O, "En iyisi ben kitap okuyayım. Oyunu tatilde oynarım" dedi. Türkçesi gün geçtikçe düzeliyordu. Her "aferin"den sonra daha çok çalışıyordu sarı Fatma. Ama ders yılı sona erip de, elinde karnesiyle karşımıza dikilip "Sizi çok mutlu edecek bir şey göstereceğim. Türkçe'den dört aldım. Sınıfımı da teşekkür ile geçtim." derken, sarı Fatma'nın yeşil gözlerindeki özgüveni keşke sizler de görebilseydiniz. Yalnız sarı Fatma değil, tüm kızlarımız çok başarılıydı. Dört kızımız "teşekkürle, öteki kızlarımızın tümü "takdir"le sınıflarını geçmişti. Bizi mutlu eden bir başka başarı ödülünü de, geçen yıl liseye başlayan 7 kızımız getirdi. Liseye başladıkları ilk 2-3 hafta boyunca hepsi panik içindeydi. Dokunsanız ağlayacaklardı. Çünkü, Boztepe mahallesinden ilk kez inip kentle tanışmışlardı. Kent onları çok korkutmuştu. Ama bütün yıl elbirliği, gönül birliği ettik ve sonunda hep birlikte başardık. Karnelerin alındığı gün, onlar da Genç Kız Evimizdeydi. 5 takdir ve 2 teşekkür ile tüm liseli kızlarımız sınıflarını geçmişlerdi; artık lise 2 öğrenci-siydiler. Geçen yıl Boztepe'den korkarak gittikleri kentten, başarıyla, asıl önemlisi yıkılmayacak bir özgüvenle geri dönmüşlerdi. Şurada üniversiteye ne kalmıştı?! İki yıl sonra üniversite sınavlarını da kazanıp, aynı özgüvenle karşımıza geleceklerine inancımız tam. Onların da, bizim her zaman, onların yanında olacağımıza inançları tam.

Karnelerin alındığı gün hepimiz oradaydık. Hepimiz birbirimize sarılıyor, birbirimizi kutluyorduk. Keşke sizler de orada olsaydınız da, bu sevgi yumağının görkemini görseydiniz. Emeğin, çalışmanın, elbirliğinin, sevginin sonucuydu bu başarı. Peki, sizler, niye orada değildiniz?

Kısacası, Genç Kız Evi'nin

olanaklarından yararlanan genç kızlarımız, bu yıl da yüzümüzü güldürdü. Her geçen yıl, bilgilerini daha sağlam temellere oturtarak, başarılarını pekiştiriyorlar. Verilen ödevlerini hem kütüphaneyi, hem de interneti kullanarak yapıyorlar; bu onların araştırmacı yönlerini de geliştiriyor. Genç Kız Evi deneyimimiz, okullarında, mahallelerinde ve hatta evlerinde, yeterli ilgi ve destekten yoksun kalan kızlarımızın nasıl silkinbildiklerini gösteriyor. Özgüven kazanıp, geleceğe umutla bakabileceklerini

kanıtlıyor. Bu insanın doğasında zaten var. Yeter ki bir el veren olsun. Çünkü zaten onlar, ezilmek, dışlanmak, eşitsiz konumlarını bir ömür boyu yaşamak istemiyorlar.

Evet, Boztepe mahallesinin tüm sakinleriyle zorlu bir kışı geride bıraktık. Çalıştık, başarıya ulaştık. Şimdi geçen yıl kızlarımıza ve annelerine verdiğimiz bir sözü tutma zamanı. Gezmeye gidiyoruz yine. Heyecan dorukta. Dolmalar, börekler, domatesler, meyveler vs dolu çikınlarımız, toplarımız, iplerimiz her şey tamam. Bu kez Gölbaşı'na gidiyoruz. Otobüslere doluştuk. Neşe içinde ulaştık göl kenarına. Gölü ilk kez görüyordu çoğu. En az 8-9 çocuk parkı ve bir lunapark vardı. Çocuklar oradan oraya koşuyorlardı. Yalnız onlar mı? Ondört onbeş yaşlarında evlendirildikleri için çocukluklarını yaşayamamış anneleri de onlardan farksızdı. Mini trene binip gölün etrafını dolaşırken, onların mutluluğu yüreğimize doldu. Yorgunluğumuz bir anda yok oldu. Gücümüze güç kattı. O gün kızlarımız ve anneler, hem çılğınlar gibi eğlendiler; hem de kendi dünyalarının dışında ne kadar büyük bir dünya olduğunu gördüler. "Nimette ve külfette" birarada olmanın ve mücadele etmenin ödülünü yaşadılar. Bu güzelliği görmeliydiniz. Keşke siz de orada olsaydınız? Peki ama niye orada değildiniz?

Dileğimiz, sizlerin de bizimle birlikte olmanız; Genç Kız Evlerinin çoğalması; bu destekten yararlanan kızların, yaşamlarını ve ülkelerini çağdaş değerler yönünde dönüştürmeler.

* Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Başkanı

VAKIF HABERLERİ

Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası*

Onur SUNAL

Dünyanın her köşesinde çocuklar çalışıyor. Hafif işlerden en tehlikeli işlere; "masum" kabul edilen ailesine yardımdan, kabul edilemez "en kötü biçimdeki" çalışmalara kadar. Çocuk emeğini yalnızca onun, ailesinin, onu çalıştıran işverenin sorunu olarak görürsek yani bireysel düzeyde bakarsak, bu sorunu aşamayız. Çocuk emeği sorunu sosyal bir olgudur; öncelikle onun emek ürünlerinden yararlanan tüm toplumu ilgilendirir. Onur Sunal'ın Vakfımız için yaptığı çalışmada, çocuk emeğinin dünya ölçüsündeki yaygınlığı ve yoğunluğu karşısında dehşete düşüyoruz. Bilinçli bir kaynak gölgelemesi yaptığına inandığımız gelişmiş ülkelerdeki çalışan çocuklar da cabası. Web sayfasında sizlerle paylaştığımız "**Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası**" bir çok haritadan oluşuyor:

- Dünyada 5-14 yaş arası Çocuk İşçi Oranları
- Balıkçılıkta Çocuk Emeği
- Çocuk Askerler
- Çocuk Ev Hizmetçileri
- Çocuk Fahişelik ve Ticari Cinsel istismar
- Madencilikte Çocuk Emeği
- Tarımda Çocuk Emeği
- Tarımda Ticari Sömürü ve daha niceleri.

Bu haritalar yalnızca bir varlık-yokluk irdelemesini yapmıyor; emeğin yoğunluğunu ve çeşitliliğini de gözlerimizin önüne seriyor. Bulgularını bizlerle paylaştığı için Onur Sunal'a teşekkür ederiz.

Aşağıda bu çalışmanın değerlendirme bölümünü okuyacak ve böyle karartılmış bir tabloyu besleyenlere öfke duyacaksınız. Dünyada çocukluklarını yaşayamayanların ne kadar fazla; bu minik bedenlerin ürettiklerinden yararlananların ise ne kadar çok olduğunu düşüneceksiniz.

Bu haritalarda o kadar çok terimle karşı karşıyayız ki, çalışmaya bir de kavramlar bölümü eklemek zorunda kalındı. Onun hemen yanibaşında, sorunun niceliksel boyutunu anlatabilmek için de istatistikler veriliyor.

"Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası"nı birlikte yenileyelim. Bulduğunuz her haber, yazı, araştırmayı bize gönderin, haritalarımızın zenginleştikçe, görüntü de, suçlular da netlik kazanacak.

Bugün Dünya'da resmi veriler göz önünde tutulduğu zaman 5-17 yaş arasında 1,5 milyar çocuğun yaşadığı bilinmektedir. Bu çocukların 317 milyonu ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü'nün) ölçütlerine göre ekonomik faaliyet göstermektedir. Bunlar arasından 217 milyonu ise çocuk işçi olarak kabul edilmektedir. Bu çocuk işçilerin 126 milyonu tehlikeli işlerde çalışmakta ve yaklaşık 8 milyonu da 'Çocuk Emeğinin Koşulsuz En Kötü Biçimleri' olarak kabul edilen kategoriye düşmektedir. Yani 8 milyon çocuk fahişelik yapmakta, uyuşturucu satmakta, çetelere katılmakta, askerlik yapmakta, pornografiye malzeme olmakta ve kaçırılmaktadır.

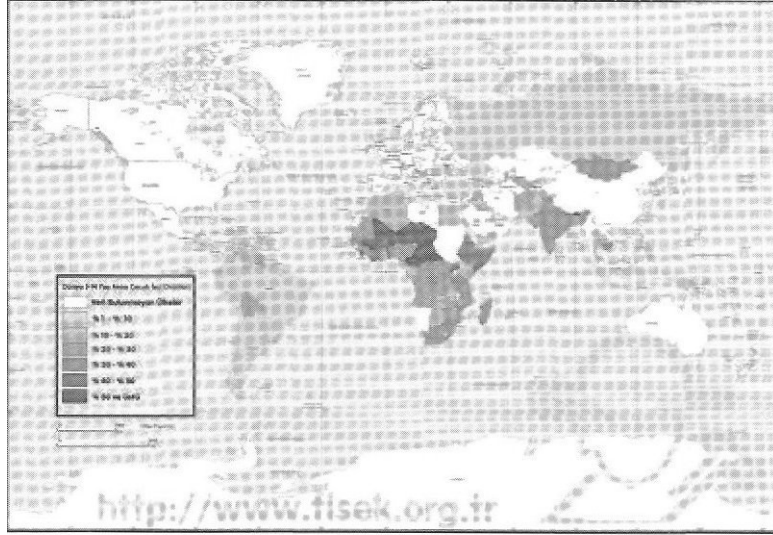
Çalışan çocukların çok önemli bir bölümü tarım, ormancılık, balıkçılık ve avcılık yapmaktadır. Çocukların bazıları ailelerine yardım ederken, çok büyük bir kısmı ticari amaçlarla faaliyet gösteren büyük çiftliklerde işçi olarak son derece ağır ve tehlikeli koşullar altında çalışmaktadır.

Dünya'nın hemen her bölgesinde çocuklar tarım sektöründe tehlikeli işler yaparken görülmektedir. Batı Afrika'daki Fildişi Sahili, Gana, Togo, Benin, Nijerya gibi ülkeler dünya kakao gereksinmesinin %85'ini sağlamaktadırlar. Kakao, dünyanın devleri arasında yer alan çikolata firmaları tarafından satın alınmaktadır. Ne var ki, kakao üretiminde tarlalarda 8-10 dolara başka ülkelere getirilerek 300-400 dolara çiftlik sahiplerine satılan çocuklar çalıştırılmaktadırlar. Dünyanın bir tarafında, şanslı olan çocuklar çikolata yerlerken, dünyanın bir başka tarafında 7-8 yaşında çocuklar satılmakta ve kölelikten farkı olmayan koşullar altında kakao üretmektedirler.

Evlerde hizmetçilik yapan çocukların sayısı ise, hiç azımsanamayacak kadar çoktur. Benin'de 'Videmegonlar', Haiti'de 'Restaveksler', Togo'da 'Amegbonovei' geleneği ve dünyanın farklı yerlerinde hepsi hizmetçilik yapan çocuklar hep aynı kaderi paylaşmaktadırlar. Videmegon ve Restaveks, her iki terim de aslında farklı ülkelerde aynı durumu tanımlamaktadır. Yoksul ailelerin yanından satın alınan ya da hizmetleri karşılığında eğitilecekleri taahhüt edilen çocuklar, zengin ailelerin yanında köle gibi çalıştırılmaktadır. Bu çocukların neredeyse tamamı şiddet görmekte ve çoğu evde cinsel tacize uğramaktadır. Sonunda evden kaçan çocuklar ise sokaklarda fuhuş tuzağına kendi ayakları ise düşmektedirler. Togo'da 'Trokosi' adı verilen bir geleneğe göre kız çocukları, ailelerin günahlarına karşılık rahiplerin yanına köle olarak verilmektedirler. Madencilik sektöründe çalışan çocuklar da, büyük tehlikelerle karşılaşmaktadırlar. Bunların da büyük bir çoğunluğu zorla çalıştırılmaktadırlar. Afrika'da, Güney Amerika'da ve diğer bölgelerde çocuklar dünyanın en pahalı taşlarını çıkarmakta ve değeri 100 milyarlarca olan bu taşlardan kendilerine düşen pay sadece

gözyaşı ve çile olmaktadır. Tanzanya'da 'Yılan Çocuklar', dar madenlerde açılan tünellere patlayıcı ve tarayıcı yerleştirmektedir. Afrika ve Güney Amerika'da çıkarılan madenler dünyaya satılmakta ancak karşılığında silah satın alınmaktadır. Bu büyük ticaretten çocukların payına düşen bu sefer de kurşun olmaktadır. Silahlanma sonucunda çocuklar askerliğe zorlanmakta, pek çoğu ölmekte, sakat kalmakta ve ailelerini kaybetmektedir.

Çocuk Fuhuşu, her ülkede görülen ve neredeyse tamamına yakını kız çocukların oluşturduğu hızla büyüyen bir sektördür. ILO'nun tahminlerine göre 1,8 milyon çocuk fahişelik yapmaktadır. (Aslında burada fahişelik yapmaya zorlanmaktadır demek daha doğru olacaktır çünkü bu kızların tamamına yakını zorla bu tuzağın içine düşürülmektedir.) Gerçekler bunun belki de 50 katıdır. Eski Sovyet Cumhuriyetlerinde yaşayan kızların hiç azımsanamayacak kadar önemli bir bölümü fuhuş sektörünün içine akmaktadır. Bu kızların önemli bir bölümü filmlerde gördükleri lüks bir yaşam hayaliyle ülkelerinden kaçırılmakta daha sonra pasaportlarına el konmakta ve gerçekten sefil koşullar altında 1 yılda binlerce erkekle birlikte ol

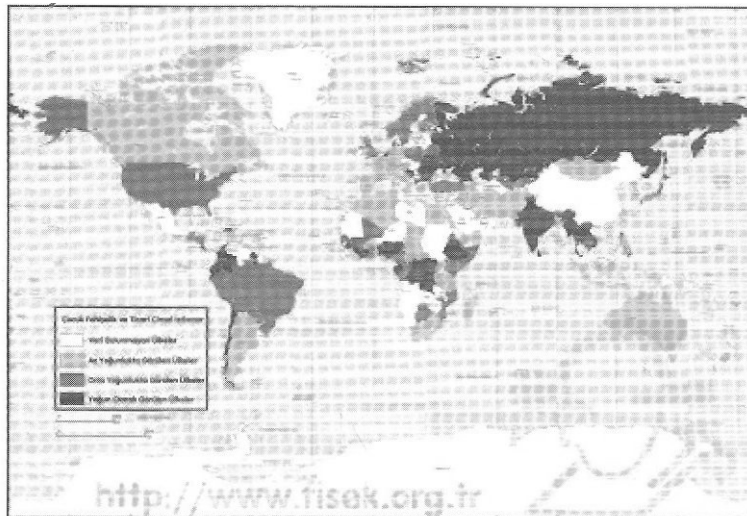

Dünya 5-14 Yaş Arası Çocuk İşçiliği Haritası

Dünya 5-14 Yaş Arası Çocuk İşçiliği Haritası

maya zorlanmaktadır. Kaçırılmasalar dahi kendi ülkelerinde bile bir kez bu para tuzağının içine düşünler artık para etmez ve kullanılmaz hale gelinceye kadar sömürülmektedir. Doğu Asya'ya ve özellikle Tayland'a her yıl 5 milyon erkek turistin sadece seks turizmi için geldiği bilinmektedir. Bu büyük sektörün ülkeye akıttığı paranın 25 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Yani övgüler yağdırılan Tayland'ın bilgisayar ihracatının tam 10 katından fazla bir rakamdan söz edilmektedir.

Fuhuş için kaçırılan kızlar dünyanın farklı yerlerinde 1000 dolardan 100 bin dolara kadar değişik fiyatlarla satılmaktadır. Tayland'da 20 kızı çalıştıran bir genelevin yılda 1 milyon dolar kar ettiği bilinmektedir. O zaman çocuk fuhuşu sadece 1,8 milyon kızın hizmet verdiği küçük bir sektör olamaz, insanlık dışı koşullarda çalıştırılan kızların kazandırdığı milyarlarca doların hepsi çeteler, mafya örgütleri ve kaçakçıların cebinde kalmaktadır.

Dünya Çocuk Fahişelik ve Ticari Cinsel İstismar Haritası

Dünya Çocuk Fahişelik ve Ticari Cinsel İstismar Haritası

Çocuk Askerler, sayıları yaklaşık 300 bini bulan bir ordu kadar büyüktür. Yine ILO'nun tahminleri, resmi verilere dayanmak zorunda olduğu için, gerçekte bu sayının çok daha büyük olduğunu düşünülmektedir. Angola, Brundi, Orta Afrika, Çad, Demokratik Kongo, Gine, Fildişi Sahili, Liberya, Uganda ve Ruanda, Afrika'da çocuk askerlerin var olduğu bilinen ülkeler arasındadır. Bu ülkelerde yaşanan büyük iç karışıklıklar köle gibi askerlik yapan çocukların var olmasının en önemli nedeni olarak gösterilmektedir. Ancak bu ülkeler çocuklarına yiyecek, içecek ve barınmak için bile para bulamazken acaba milyarlarca dolarlık silahlara nasıl para ödemektedir?. Daha da önemlisi bu ülkelerdeki despotlara, gerilla liderlerine ve çetelere neyin karşılığında bu silahlar verilmektedir?. Çocuklar köle gibi kullanılarak madenlerde çalıştırılmakta daha sonra çıkarılan değerli taşlar silah karşılığında satılmaktadır. Yine aynı silahlar çocukları öldürmekte, çocukları savaştırmakta ve sömürmektedir.

Çocuk işçiliği ile savaşmak konusunda son 10 yılda önemli adımlar atılmıştır. Bugün ILO-IPEC (International Labour Organisation / International Programme on Eliminating Child Labour - Uluslararası Çalışma Örgütü / Çocuk Emeğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı), birçok ülkenin desteği ve katılımı ile gerçekleştirilmektedir. 1992 yılında Alman Hükümetinin verdiği para ile başlayan bu program bugün dünyanın pek çok ülkesinde çocuk işçiliği ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Türkiye, 1992 yılında bu programdan destek alan ilk 6 ülke arasında; Fişek Enstitüsü de ülkemizde bu kapsamda destek alan ilk 3 kuruluşun biri olmuştur.

ILO-IPEC kapsamında, irili ufaklı birçok Sivil Toplum Örgütü, dünyanın hemen her yerinde faaliyet göstermektedir. Özellikle Çocuk Emeğinin En Kötü Biçimlerini ortadan kaldırmak konusunda çalışmalar yapmaktadır. ILO 2002 yılında başlamak üzere Haziran Ayının 12'sini 'World Day Against Child Labour' olarak kabul etmiştir. Ancak acaba bütün bu iyi niyetli girişimler, gerçekten çocuk işçilerin ya da sefalet içinde yaşayan resmi rakamları bile 250 milyonu bulan çocukları kurtarmak için yeterli midir?

Her gün milyarlarca insan çikolata yerken, kahvesini yudumlarken, ya da en mutlu anında kendine hediye edilen tek taş pırlanta yüzüğüne bakarken keşke gerçekleri bilebilse o zaman gerçekten çocuk işçiliği de diğer tüm sömürü yolları gibi ortadan kalkacaktır. Neredeyse sayıları Avrupa kıtasında yaşayan ülkelerin tamamından büyük olan ve hergünü acı ve umutsuzluk içinde geçen çocukların içinde bulunduğu durumun gerçek sorumlularını acaba yeni dünya düzeni altında dünyayı sömüren yeni imparatorluklar mı?. Bugün az gelişmiş ve gelişmekte olan bütün ülkeler için çocuk sömürüsü konusunda sayısız doküman ve veri bulunurken, en gelişmiş ülkeler, çocuk işçiliği konusunda, birer "pırlanta" gibi parlamaktadırlar. Sömürüye ön-ayak olmanın bedeli de, en az sömürünün varlığının verdiği utanç kadar büyük olmalıdır.

* Vakfımızın web sitesi www.fisek.org.tr için hazırlanan "[Çocuk Emeğinin Coğrafya Atlası](#)" başlıklı çalışmanın Sonuç bölümüdür.

İŞ SAĞLIĞI GÜVENLİĞİ

GÜVENLİK KÜLTÜRÜ: “SONRA NE DERLER?!...”

A. Gürhan FİŞEK*

afg at fisek nokta org nokta tr

Uygulamada, olumlu bir gelişme için çabalayanların belini kıran önemli direnç noktalarından biri, sorumluların, başkalarının yargılarıyla hareket etmesidir. En çok duyulan sözcüklerden biri "Babam öyle diyor", "Dedem de babam da öyle yapardı; başlarına kötü bir şey gelmedi." Çağlar arasındaki uçurumu, koşullar arasındaki farkı ve insan dokusu arasındaki farkı düşünmeden yapılan konuşmalar bunlar. Diğer bir deyimle bilimsel bir temelden yoksun düşünceler... Bilimsel temele dayalı olmadığını nasıl anladık: Çünkü olaylara farklı bir çok pencereden bakabilmeyi ve neden-sonuç ilişkisi kurmayı başaramıyoruz.

Toplumumuzda en çok korkulanlardan biri de toplum dışına düşmektir; aykırı sayılmaktır. Aykırı davranma önerisini, korku ile reddedenler; bunu her şeye karşın gerçekleştirenlere de, uzaktan ve çekemезlikle bakarak, başarısız olmasını dilerler. Sanki genlerine sinmiş olan bir sözü koro halinde tekrarlarlar: **"Sürüden ayrılan kurt kapar... Sürüden ayrılanı kurt kapar ... Sürüden ayrılanı ..."**

Sürü olmayı kabul edenler için acı bir son, yerinde saymaktır. Aykırı görüş ve davranışlara hoşgörüyle yaklaşamayanlar; farklılıkların yarınımızı oluşturacağını göremeyenler, bu ülkeye kötülük ediyorlar.

Yıllarca önce, Türkiye'de henüz işyerlerinde kişisel koruyucu malzeme kullanımı çok sınırlıyken; gürültülü ve küçük bir işyerinin işçilerine, kulak işitme testi sonrası "kulak tıkacı" kullanmalarının önerildiğini anımsıyorum. Kulaklarında tıkaçlarla komşu atölyede çalışan işçilere yakalanabileceklerini korkuyla düşünmüşler ve demişlerdi ki: **"Sonra ne derler..."** Ama bugün komşuları da bir şey demiyor; kendileri de kullanmaktan çekinmiyorlar. Bu yanlış bakış açısı neye maloldu: Geçen süre içerisinde, gürültüye bağlı işitme kayıplarının artmasına... Çevremizdekilerin bizimle ilgili bakışları, yargıları, sözleri bizi ne kadar da etkiliyor. Bizimle ilgili olarak söylenenler, ister haklı olsun, ister haksız olsun, bizi çok utandırır; en azından canımızı sıkıyor. Davranışını, göğsünü gere gere savunamayan ne çoktur. Buna karşın, atalarımız, çeşitli sözlerle, çevrenin görüşüne gereğinden fazla önem vermenin yanlışlarına dikkat çekmişlerdir:

- Elin ağzı torba değil ki, büzesin.
- Eşeğinin kuyruğunu kalabalıkta kesme, kimi uzun der kimi kısa.

"Sonra ne derler..." kaygısının bir diğer söyleniş biçimi de

"Alem ne der?!"dir. Bu aynı zamanda insanların aleminin (dünyasının) ne kadar küçük olduğunun da bir göstergesidir. Kendi komşularının, kendi mahallesinin ötesindeki dünyayı tanımamak, bir yandan insanların bakış açısını kısıtlarken, öte yandan da davranışlarının geleneksel boyutlara hapsedilmesine neden olmaktadır. Bunu besleyen iki önemli etmen vardır: Bunlardan birincisi eğitimin, toplum çoğunluğunun, bu geleneksel çemberi aşmasına yardımcı olamamasıdır. İkinci önemli etmen de, toplumun insan hakları ve çağdaş değerlere ulaşma konusunda, "herkes"e yeterince yardımcı olamamasıdır. Bunu da en açık olarak sosyal devletin yetersizliği ve erime süreciyle görüyoruz.

Eğer sürü psikolojisi ile egemen olana boyun eğeceksek, sosyal devletin erime sürecini hızlandıran küreselleşmenin daha da azgınlaşmasına yol açarız. Bu da geleneksel çemberlerin daha da daraltılmasını; aykırı görüşlerin seslerinin daha da cılızlaşmasını getirir. Bütün bu gelişmeler, güvenlik kültürünün zayıflamasına; buna karşın zora dayanan güvenlik politikasının güçlenmesine yol açar.

* Prof. Dr. Ankara Üniv. Siyasal Bilgiler Fak. Öğr. Üyesi
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Genel Yönetmeni

BULMACA
İKİ DAKİKA DÜŞÜN
Tehlikeyi tanıyalım
Bir Makinenin Taşınmak Üzere Vinç İle Kaldırılması

Mustafa TAŞYÜREK

(mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

Durum: İki işçi vinç ile bir silindiri (makine parçasını) kaldırıyor. Makine /Silindir başka bir yere götürülecektir, işçilerin bu çalışma sırasında karşılaşılabileceği tehlikeyi tanımlayabilir misiniz ?

Neler Olabilir ?

1. Yardımcı işçi halat ile kaldırılan yük arasında sıkışabilir: çünkü eliyle halatı tutmuş.
2. İşçiler çalışma sırasında sahaya yayılmış olan parçacıklara basıp bileklerini burkabilir ve/veya düşebilirler.
3. *Makine - Silindir kaldırıldığında sağa sola sallanıp yardımcı işçiye çarpabilir.*
4. Vinç düşebilir, kaldırma halatı veya sapanları kopabilir. Yukarıdan bir şey düşebilir.

Ne yapılmalı?

(Yanıtı 12. sayfada)